

וְעִשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ב אֵמֶה אֲרָכּוּ וְאֵמֶה רָחְבוֹ רְבִיעַ יִהְיֶה וְאֵמֶתִים קָמְתוֹ מִמְנוֹ קָרְנָתָיו: ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גִּגְוֹ וְאֶת־קִירְתָּיו סָבִיב וְאֶת־קָרְנָתָיו

א ותעבד מדבקה לאקטרא עלוהי קטורת בוסמין דאעי שמיין תעבד לה: ב אמתא ארכה ואמתא פתיה מרבע יהי ותרתין אמין רופיה מנה קרנוהי: ג ותחפי יתה דרב דכי ית אגרה וית בתלוהי סחור סחור וית

לקט בהיר

רש"י

על מנת היינו הך, כלומר אם לא דבר זה אישכונ בתוכינו לא היה מולחנו (בא"י), ובכחכות ס"ב: ממה דליתא חס מעיקרא כתיב תבילמו וכו' מכו לנכח ולנסוף כתיב ועשו לי מקדש, משמע מזה שהייתה היטה כדי לשכון בתוכינו בנית עולמים לא נמשכן מדבר, אין זו קושיא, שגם כאן לא כתיב לשכני בתוכם נמשכן מדבר, אלא הייתה היטה לשכני בתוכם בכלל, שאם יזכו יהיה זה בירושלים, ואחר שלא זכו היטה נמשכן מדבר (מ"ל): א זה פי' מינת מקטר, שפעולה שאדם עושה להעלות עשן נקרא מקטר, ור"ל כזה שאין מינת מוצח סמוך ומקושר למינת מקטר, ואין פירושו מוצח של מקטר, שא"כ היה לו לנקד מוצח לא מוצח, אלא פירושו שחשבה מוצח ומוצח זה יהיה (מקטר) להעלות מעליו (קטורת) (רא"ם), ואח"כ אמר שהגם שבין מינת מקטר ובין מינת קטורה מקורם אחד מגזירה קיטור ועשן, אעפ"כ לא נאמר מינת קטורה רק על קיטור ועשן של סמים דוקא לא על עשן וכשר ושאר דברים (בא"י): ב ר"ל אל תלמדו מבני אב שנאמר במוצח הזהב אח גגו כמו כן מוצח הנחשת היה לו גג, זה אינו, דכתיב שם נבזו לוחות, גם כתיב מוצח אלמה תעשה לי (מ"ל), ועוד אפשר שדייק היסור, שבמוצח הנחשת לא אמר פרטים אלא וצפית אהו שפירושו אח כולו ואין לרין לפרט,

אור החיים

א. ועשית מוצח וגו'. טעם שסדר כלי זה טעם שלמה שלא היה עשן שמים שהיה כולו של פנים מאוחר מכל המשכן ועבודתו, כבר פירשתי בפרשת תרומה בפסוק

(כ"ה ט') וכן תעשו, ולאמרו תעשה למעט מעשה

אור בהיר

אלקיהם. (קג) הן הכאופי ספר פרדס יוסף וכו' ותמוה דמפסוקים במ"א ו' מוצח דגם של שלמה הי' עשן שמים ומלפניו זהב, וכן מוצח בנתיב כ"ו: דמוצח הוי כלי עץ העשוי לנחת וע"ג עב"ל. ואני מפני תומר הענין עברתי עיניתי וחפשי בכל הפסוקים שבמלכים ושבדברי הימים וכן בגמ' דמגיגה ולא מלאחי לא דובים ולא יער לא קושיא ולא סמיה, ואדרבה ראיות ברורות ובהיות שלא היה משל עץ, והנה בד' מקומות נזכר מוצח הקטורת טעם שלמה, - מ"א ו' מ"ח מוצח, "ההוב" דה"א כ"ח י"ח ולמוצח הקטורת וכן מווקף, פי' דוד המלך הכין וכן מווקף לעשות ממנו מוצח קטורת, דה"ב ד' י"ט ואת מוצח ההוב - ובמ"א ו' כ' ויף מוצח ארז, פי' המוצח לא היה עשה מאלו אלא שהיה מנופה בלתי, ובפסוק כ"ב שם אמר עוד וכל המוצח אשר לדביר לפה זהב. ובמ"א דר"ק ו"ל ו"ל ולא אמר על המוצח מה היה קודם שפיהו בנכרים של ארז ואפשר שהיה מאבנים עב"ל, ובתין וכן כהב הרלב"ג, וכן המלכות דוד, ולרין לומר לשמתייהו שנקרא מוצח, "ההוב" על שם הציפור העליונה, אבל לית מאן דפליג שראש נחונה לרבינו המתברר ו"ל לפרש כי שלא היה מאבנים אלא מזהב כמשמעות הכתובים, ועל הזהב היה יציפי עץ ארז לוי כמין פרחים לולבים וכדומה, וגם פרחים האלו היו מנופים זהב. ותמלית גמ' בנתיב ה"א שהגם שהיה ממשכות או יהיה מאלו דבר שיהיה והגם שהי' מנופה עב"ל אין עליו מורח טומאה שדינו כמו כלי עץ העשוי לנחת מאחר שהכתוב קראו בשם "עץ" שנאמר (ישוק' מ"א) המוצח עץ שלוש אמות, הרי בפירוש שלא הי' של עץ אלא דינו כעץ, ועיין בכל המקומות ותבחי.

סיימתי פרשת תצוה ואנחנו אליו נקוה לרם יושב על ככא לפרש פרשת כי תשא:

וְעִשִׂיתָ לוֹ זָרְזָהב סָבִיב: ד וְשִׁתִּי טַבְעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לוֹ | מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שִׁתִּי צִלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צַדָּיו וְהִיָּה לְבָתִּים לְבָדִים לְשֹׂאת אֹתוֹ בְּהִמָּה:

ה וְעִשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: ו וְנִתְתָּה אֹתוֹ לְפָנֵי הַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדוּת לְפָנֵי הַפְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֹנֶעַד לָךְ שָׁמָּה: ז וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קְטֹרֶת סָמִים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּזְרֹת

קרנוהי ותעבד לה דיר דרהב סחור סחור: ד ותרתין עזון דרהב תעבד לה מלרע דדירה על תרתין וזוהי תעבד על תרין סמרוהי ויהי לאתרא לארתיא למטל יתה בהון: ה ותעבד ית ארתיא דאעי שמיין ותחפי יתהון דרבא: ו ותתן יתה קדם פרקתא די עץ ארונא דסדוהיא קדם בפרתא די עץ סדוהיא די אמן מימרי דך תמן: ז ויקטר עלוהי אהרן קטורת בוסמין בצפר בצפר באתקנותה ית בוציניא

רש"י

לקט בהיר

חנייתם (מכ"י כ' כ"א): זר זהב. סימן (הוא) לכתר כהונה (יח"א ע"ב): (ז) צלעותיו. כאן הוא לשון זווית כתרומה, לפי שנאמר על שני צדיו על שתי זוויות שצמני לדיו: ויהי. מעשה הטבעות האלה: לבתים לבדים. בית הטיבט לזד: (ו) לפני הפרוכת. שמה תאמר משוך מכנגד הארון לפון או לדרום תלמוד לומר לפני הכפורת, מכוון כנגד הארון מבחוק (מכ"י ד'): (ז) בדיחיבו. לשון נקויה" הבזיכין של המטרה מדשן הפחילות שנשרפו זלילה והיה מטיבין בכל בקר ובקר: הנדרות. לול"ש בלע"ז, וכן כל נרות האמורות במטרה חוץ ממקום שנאמר שם העללה שהוא לשון ז"ד) והיה הערה אשר אומר אליה, ולא אמר והיתה הערה, א"כ פירושו והיה המעשה שהערה אשר וכו' וכן רבים (רא"ם): (ו) ר"ל ב' הנמ"דין הללו משונים בפירושם, לבמים פירושו שמן הטבעות נעשו במים שמשבחין בלד המוצח אינם נקראים עוד טבעות אלא במים, כמו (שופ' ח' כ"ז) ויעש אותו גדעון לאפוד, שעד עמה היו נומים ועשה מהם אפוד, ובמים אלו יהיו לבדים לנורך הבדים, שהבדים ידורו בהם (רא"ם): (ז) פי' ממה שאמר הכתוב לפני הפרוכת לא ידעו מקומו בכיוון, שהלא גם המטרה והשלחן היו לפני הפרוכת, שהפרוכת היה ממלא כל רוחב חלל המשכן מן הדרום אל צפון, אבל כשהוסף לומר לפני הכפורת ידענו שהיה באמצע רחבו של חלל מועד לעומת הארון והכפורת שהיה באמצע ק"ק (רא"ם): (ח) מלשון טוב, והוא מושאל, שדבר שהוא נקי הוא טוב (במ"ח), וכן לאפוקי מדעת מפרשים (הרמב"ם ושאר) שפירושו בהטיבו צהדליקו, וסוברים שגם צנוקף לרין להדליק, אבל כמעט כל ראשונים סוברים כרש"י שאין הדלקה רק בין הערבים, וכן מרגמו אונקלוס ו"ל (צל"ד): ט) כלי בית קיבול שבראש הקנים נקרא נר, וכלי זה היה מטיבין בכל צקר מן הדשן והפחילה ושמן הנשאר, ובמקום שנאמר עליו הדלקה או העללה או יאירו ודאי שפירושו אש הדלוק בראש הפחילה (בא"י):

1

אשר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנזרות

יְקַטְרֶנָּה; מַפְסִיד הַ וּבַהֲעֵלַת אֶהְרֵן אֶת־
הַנִּזְרֹת בֵּין הָעַרְבִים יְקַטְרֶנָּה קְטֹרֶת
תָּמִיד לְפָנַי יִהְיֶה לְדֹרֹתֵיכֶם; לְאִתְעֹלוּ
עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא
תִסְכּוּ עָלָיו; וּכְפָר אֶהְרֵן עַל־קִרְנָתָיו
אֶחָת בַּשָּׁנָה מִדָּם חַטָּאת הַכֹּפְרִים
אֶחָת בַּשָּׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
קֹדֶשׁ־קֹדְשִׁים הוּא לִיהוָה: פַּפֵּף

יסקנה: ה ובאדלקות אהרן ית
בוציניא בין שמשניא יסקנה
קטורת בוסמיא תדירא קדם יי
קדריבון: ט לא תסקון עלוהי
קטורת בוסמין ניקראין ועלתא
ומנחתא ונסכא לא תנסכון
עלוהי: י וכפר אהרן על
קרנוהי קדא בשתא מדמא
חטאת כפוריא קדא בשתא
יכפר עלוהי קדריבון קדש
קודשין הוא קדם יי: פפפ

לקט בהיר

רשי

(י) פי' לזה אמר ובהעלות ולא אמר ובהדליק שצריך להדליק
עד שחא שבה עולה מאליה (רא"ם), ועיין בראש פרשה
זו (כ"ז כ'): (יא) פי' ואין זו סמירה שקודם אמר צנקר
בהשינו יקטירנה, ואח"כ אמר בין הערבים, שז' פעמים
הקטיה, פרס (חגי מנה) צנקר ופרס בין הערבים
(רא"ם): (יב) ואין הפי' עליו על הקטורת שזכר צמחך
אלא אם כבר נאכל הקטורת יכול להקטיר מה שירצה, אלא
על המזבח בכלל לא תעלו (סה"י), עוד יש לומר הכוונה
שמיצת עליו מיעוט הוא, אלז מעלה הוא קטורת זרה (פי'
נדבה) על מזבח החינוך כמו שהביאו הגשאים בחנוכה
המזבח (רא"ם): (יג) מדלל אמר הכחז מהו זרוחו, א"כ
כל דבר חוץ ממנה בכל יום זרה היא, אפילו מן קטרת
הקודש (סה"י): (יד) פי' מיצת, "לא" שבראש הכחז
מוסף אחר עמו, כלומר מחובר למעלה ולא למטה עז"ה:
ועולה ומנחה ונסך לא חסכו, שעולה הוא בשר ומנחה היא
לחם ולא שייך בהם נסיכה, גם נקודת אמתחתא שעל חיצת

הדלקה: (ח) ובהעלות. כשדליקס להעלות
לכבתן: יקטירנה. בכל יום, פרס מקטיר
שחרי"י ופרס מקטיר בין הערבים: (ט) לא
תעלו עליו. על מזבח זכ"י: קטרת זרה. שזס
קטורת של נדבה"י כולן זרות* לו חוץ מזה: ועולה
ומנחה. ולא"י עולה ומנחה, עולה, של בהמה ועוף,
מנחה, היא של (מין) לחם: (י) וכפר אהרן. מתן
דמים"י: אחת בשנה. ביום הכפורים"י, הוא
שנאמר באחרי מות (פי"י) וילא אל המזבח אשר
לפני ה' וכפר עליו: חטאת הכפורים. הם פר
ושעיר של יום הכפורים המכפרים על עומתא מקדש
וקדשיו"י (שנעתי"י): קדש קדשים. המזבח מקודש
לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת"י:

חסלת פרשת תצוה

שינו נטחאות יודים

ומנחה מורה על זה (רא"ם): (טו) פי' לא על הקטורת הוא מכפר, הוא מכפר על המזבח בכלל ממה שטמאו אותו
ביודעים ובלא יודעים, אלא פי' על קטותיו ששם יתן הדמים (נח"י): (טז) ולא שצריך להביא פר מיוחד לכפרה ביום אחד
בשנה חוץ מפר יוה"כ, ומציא ראייה שפר יוה"כ הוא המכפר עליו, ועיין עוד בראש הסמוך: (יז) פי' לזה נקראו ז'
חטאות הללו חטאת הכפורים לפי שזכו לכפר עומתא מזבח זה (ושאר הכלים), ואין פי' הכפורים יום הכפורים, שעל זה
נאמר אחת בשנה, ולזה ג"כ נר"ק רש"י לפרש אחת בשנה שהוא יוה"כ הגם שפשוט הוא, אלז מה שטען עליו דס יוסר
מלחמא בשנה כגון פר כהן המשיה והעלם דבר לא יהיה לכפר על המזבח (דחוקי): (יח) לעיל גבי מזבח הנחשת שאמר
הכחז (כ"ט ל"י) והיה המזבח קודש קדשים מפרש הכחז עלמא מהו קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש, וכאן שלא אמר מהו
קדושתו, ועוד שלא אמר זאת אמר גמר עשייתו סוף פסוק ה' או סוף פסוק ו', אלז נער מלאמרו עד אשר שאמר שהוא
מיוחד לז' עבודות הללו להקטיר קטורת החינוך וליתן עליו דם החטאת, שמע מינה שזו קדושתו לאסור עליו כל מין עבודה
חוץ מאלו (רא"ם):

נשלם ואתה תצוה - ועל כל נשימה אליו נקוה

הפטרת תצוה בחוקאל פרק כט
בפרשת זכור מפטירין של פרשת זכור

אתה בן־אדם הנגד את־בית ישראל את־הבית ויכלמו מעונותיהם
ומדרו את־תכנית: * ואסנכלמו מכל אשר־עשו צורת הבית ותכונתו
ומוצאו | ומובאיו וכל־צורתו ואת כל־חקתיו וכל־צורתו וכל־תורתו
הודע אותם וכתב לעיניהם וישמרו את־כל־צורתו ואת־כל־חקתיו
ועשו אותם: י זאת תורת הבית על־ראש הָהָר כָּל־גְּבוּלוֹ סָבִיב | סָבִיב
קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הַנְּהַיֵּאת תוֹרַת הַבַּיִת: י ואלה מדות המזבֵּחַ באמות
אמה אמה וטפח וחיך האמה ואמה־רחב וגבולה אל־שפתה סָבִיב
זרת האחד וזה גב המזבֵּחַ: י ומחיק הארץ עדי־העזרה התחתונה
שְׁתֵּים אמות ורחב אמה אחת ומה־עזרה הקטנה עדי־העזרה הגדולה
אַרְבַּע אמות ורחב האמה: י וההרֵאֵל אַרְבַּע אמות ומה־אֵרָאֵל ( )
ומה־אֵרָאֵל ( ) ולמעלה הקרנות אַרְבַּע: י והאֵרָאֵל ( ) והאֵרָאֵל ( ) שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה אַרְבַּע בַּשָּׁנָה רָחַב רְבֹוע אַל אַרְבַּעַת רְבֹעִים: י והעֶזְרָה
אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַרְבַּע בַּאֲרְבַּע עֶשְׂרֵה רָחַב אַל אַרְבַּעַת רְבֹעִיה וְהַגְּבוּל
סָבִיב אוֹתָהּ חֲצֵי האֵמָה וְהַחִיקְלָה אֵמָה סָבִיב וּמַעֲלֵתָהּ פְּנֹת קֳדָיִם:
י וַיֹּאמֶר אֵלֵי בֶן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי חֻקֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם
הַעֲשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: י וְנִתְּתָה אֱלֹהֵי־הַנְּהַיֵּם
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מְזֻרַע צְדוֹק הַקְּרָבִים אֵלֵי נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה לְשִׁרְתָּנִי פֶר
בְּדַבָּר לְחַטָּאת: י וְלִקְחַתְּ מִדְּמֹו וְנִתְּתָה עַל־ אַרְבַּע קִרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע
פְּנֹת הָעֶזְרָה וְאֶל־ הַגְּבוּל סָבִיב וְחַטָּאת אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ: י וְלִקְחַתְּ אֶת
הַפָּר הַחַטָּאת וְשָׂרְפוּ בַּמִּפְקָד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: יי וּבְיוֹם הַשְּׁנִי
תִקְרִיב שְׁעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחַטָּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חַטָּאוּ
בְּפָר: יי בְּכָל־זֶמֶן מִחַטָּא תִקְרִיב פֶּר בְּדַבָּר תָּמִים וְאֵיל מִן־הַצֹּאֵן
תָּמִים: יי וְהַקְּרַבְתֶּם לְפָנַי יְהוִה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהִעֲלוּ
אוֹתָם עֹלָה לִיהוָה: יי שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר־חַטָּאת לְיוֹם וּפָר בֶּן־
בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאֵן תָּמִים יַעֲשׂוּ: יי שִׁבְעַת יָמִים יִכָּפְרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְטָהְרוּ אוֹתוֹ וּמְלֹאוּ יָדָיו: יי וַיְכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה
יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־ הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֹמֵיכֶם וְרִצְאֵתִי אֶתְכֶם
נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה:

אף ומי יעמד לפני קנאה: הטובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת: ונאמנים פצעי אוהב ונעפרות נשיות שונא: ונפש שבעה תבוס נפת ונפש רעה כל-מר מתוק: הצפור נודדת מן קנה מן-איש דמריר חלי לה: חתיד

רש"י

(ו) ונעפרות. לשון גולג, כמו העמרתם עלי (יחזקאל לה יג): (ז) תבוס נופת. ממוס כרגל, כמו יבוס זרעו (מלכים ט ז): כל מר מתוק. כל דבר מר מתוק לה. יש לפתורו במלמוד תורה, המראה את עצמו כשבע, שאינו ממאיה לדברי תורה למאות נפש,

מצודת דוד

(ה) תוכחת מגלה. אף המוכיח בפרסום ומכלים למוכה, מכל מקום טובה היא אם באה מאהבה המסתרת בלב המוכיח וכוונתו ליישר רכי המוכח ולא לקנותו: (ו) נאמנים. האהב הפועל לאוהבו למען יישר לכת, הנה הפעלים ההם נאמנים המה כי עשו שליחותם והועילו לזה כי בעבורם ייטיב דרכו, אבל הואיל ואין בהם תועלת: (ז) תבוס. בעבור שבעה תרמוס אף נופת צופים: כל מר. כל דבר מר נחשב לה למתוק: (ח) בצפור. כמו שיקשה לצפור מה שנודדת מקנה, כן יקשה לאיש הנודדה ממקומו:

אבן עזרא

שהוא כמים שוטפים, כלומר אכזריות מן החמה ורשף מן האף מרומים שהם קשים, ומי יוכל לעמוד לפני איש קנאה שהיא קשה ועזה משניהם, כי היא היולדת אותם, והער כי קנאה חמת גבר, והטעם כי הקנאה מולדת חמתו: (ה) תבוסה תוכחת מגלה. מלת תוכחת עומדת במקום שנים, כלומר תוכחת מגולה שיוכיחוהו בגלוי, טובה מתוכחת אהבה מסתרת,

מדרשי חז"ל

(ו) נאמנים פצעי אוהב וגו'. מאי רתיב: נאמנים פצעי אוהב ונעפרות נשיות שונא. טובה קלה שקלה אחיה השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע, אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה, שנאמר: והכה ה' את ישראל, כאשר יגוד הקנה במים וגו'. מה קנה זה עומר במקום מים, ונעזו מחליף, ורשעו מרובין, ואפילו כל דוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מוזיות אותו ממקומו, אלא הוא הולך ובא עמה. כיון שרוממו הרוחות, עמר קנה במקומו. אבל בלעם הרשע ברכן באר, מה ארו זה אינו עומד במקום מים, ורשעו מועטין, ואין געזו מחליף, אפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מוזיות אותו ממקומו. כיון שנשבה רוח דרומית, מיד עוקרתו והופכתו על פניו, ולא עוד, אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב

צפרא דמשנא מן קנה היכנא הוא גברא דמשני דוכתיה: ומשקא ובוסמא דמחדן לפא היכנא גברא דמבסום לחברי פתרעיתא דנפשיה: יחברך וחבריה דאבך לא תשבוק ובביתא דאחך לא תעול ביומא דתבך טב שכנא קריב מאח רחיק: יא אחכם בני ושמח לפי ואשיבה חרפי דבר: יב ערום ראה רעה נסתר פתאים עברו

רש"י

גירסמו: (ט) שמן וקטרת. ריח שמן אפרסמון וריח קטורת משמחין לז: ומתק רעהו מעצת נפש. מי שחננו מקרנו וממתק לו דבריו, הוא טוב ממה שנפשו יועלתו. דבר אחר, ומתק רעהו, המכשיר מעשיו, שהן מתוקין להקציה, טוב לו ממה שהוא ממלא תאוה לו: (י) רעך. הקציה שנקרא רע לישראל: ורע אבירך. שמינב את אבותיך: אף תעזב. אם עונת יבא עליך פורענות: ובית אחיך. אל תנטע בני עשו ושמעאל

מצודת ציון

(ט) וקטרת. עשן בשמים: (י) אידך. מלשון איד ומקרה רע: (יא) ושמח. כל אחד משמח את הלב: ומתק. וכן ישמח אמרי מתק מחבירו הבאים מעצת נפש ולא להחניף ולרמות: (י) רעך. האוהב אותך וגם את אבך אהב, ומהנראה שנשרשה האהבה, ולזה אל תעזוב אהבתו, ואל תבטח לומר הנה בבוא עלי יום איד אבוא אל בית אחי לשאול מעמו עזרה, כי יותר טוב שכן הקרוב עמך בכל עת כרעים אהובים, מהאח הרחוק ממך ולא יתחבר עמך: (יא) חכם בני. כן אמר שלמה לבנו, התחכם בני ושמח לבכי ואוכל להשיב בדבר חרפה לאשר יחופני, כי אם תהיה סכל בעל כרחי אשים יד לפה כי אפחד שלא יגלה את מומך: (יב) ערום. כשראה הערום הרעה המעותת לבוא נסתר ממנה, רוצה לומר שמר את עצמו מן הרעה שדם בואה, אבל הפתאים עברו דרך הרעה ולא נשמרו והשיגה אותם הרעה ובא להם

מצודת ציון

רעבה כל מר מתוק הוא לה. על כן כאשר הצפור שהיא נודדת מקנה אחר מחייתה, כן איש נודד ממקומו לבקש מחייתו והיה שבע: (ט) שמן. למשחה וקטרת להריח נותן שמחה ללב, וכן ישמח לב מתק רעהו מעצת נפש, שיעצוהו מתק סוד כאשר יועץ לנפשו, המתק ישמחהו, כמו אשר יחידו נמתיק סוד

אבן עזרא

רעבה כל מר מתוק הוא לה. על כן כאשר הצפור שהיא נודדת מקנה אחר מחייתה, כן איש נודד ממקומו לבקש מחייתו והיה שבע: (ט) שמן. למשחה וקטרת להריח נותן שמחה ללב, וכן ישמח לב מתק רעהו מעצת נפש, שיעצוהו מתק סוד כאשר יועץ לנפשו, המתק ישמחהו, כמו אשר יחידו נמתיק סוד

מדרשי חז"ל

אחר, בצפור נודדת מן קנה וגו'. (ברכות נו:). כל תלמיד חכם שפירש מן התורה, עליו הכתוב אומר: כצפור נודדת מן קנה, כן איש נודד ממקומו. (חגיגה ט:). (י) טוב שכן קרוב מאח רחוק. שכן ותלמיד חכם, תלמיד חכם קודם. קרוב ותלמיד חכם, תלמיד חכם קודם.

איבעיא להו, שכן וקרוב מאי. חא שמע, טוב שכן קרוב מאח רחוק וגו'. (ב"מ קח:). טוב שכן קרוב. טוב היה יתרו, שהיה רחוק ונתקרב לו. (ילקו"ש). (יא) חכם בני ושמח לפי. אמר שמואל: בשעה שתיקן

מאתים, והשלישית היא עושה מאה, נאני מוכרם בדמים הרבה. מה עשה. הניחם ויבר לו. וכל השבח הזה בזכות גסוף הינו שהיה קרב על גבי מזבח. בטל גסוף הינו, ונמנעו כל טובות שבעוכם. את מוצא בשגלו לבבל, מה עזרא אומר להם, עלו לארץ-ישראל, ולא היו מבקשים. אמר להם עזרא, וברעתם הרבה והבא מצט, אכול ואין-לשבעה, שתו ואין-לשכרה, לבוש ואין-לחם לו, והמשפכר משפכר אל-צור נקוב (חגי א ו). וברעתם הרבה והבא מצט, משבטל לחם הפנים. אכול ואין-לשבעה, משבטל גסוף המים. שתו ואין-לשכרה, משבטל גסוף הינו. לבוש ואין-לחם לו, משבטלו בגדי כהנה. והמשפכר משפכר אל-צור נקוב, משבטלו תמידים של צבור. כל כף למה ששבטלו הקרבנות. אמר הנביא פי-תאנה לא-תפרח (חבקוק ג יו), משבטלו הבכורים. ואין יבול בגפנים (שם), משבטלו הנסקים. כחש מצעה-זית (שם), משבטל שמן המאור. וישדמות לא-עשה אכל (שם), וישי ביהמות לא עשה אכל, משבטלו הבכורות. גזר ממקנה צאן (שם), משבטלו התמידים. ואין בקר ברפתים (שם), משבטלו הפרים שהיו קרבינו. אמר רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יהושע, משחרב בית המקדש, אין לה יום שאין בו קדשה, שנאמר, ואל זעם בקל-יום (תהי יב). אמר רבי עזרא, הראשון קים. אמר רבי יהודה בר אלעאי, תצופה היא ארץ-ישראל שהיא עושה פרות. בעולם הזה עשה שבע שנים שדופה על ידי עונות, שנאמר, והגביר ברית לרבים שבוש אחד ונחצי השבוע ישבית זבח ומנחה ועל כנף שקוצים משמם ועד-פקה ונחרצה תמך על-שומם (דני ט כו). אכל לעולם הבא הקדוש-ברוך-הוא מחזיר לה הברכות שהיתה עושה, שנאמר, ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופרקכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל יו ח).

יד וצשית מזבח מקטר קטרת. מהו קטרת. קי קדשה, טי טהרה, רי בתמים, תי תקנה. אמה ארפו ואמה רחבו וגוי, ואממים קמתו. מה עסקו של מזבח הקטרת. כיון שעשו אותו-מעשה, בקש הקדוש-ברוך-הוא

1 זיל חגי 2 קיח שרופה עץ יוסף

והשלישית היא עושה מאה ואני מוכרם בדמים הרבה, כצ"ל: אמר להם חגי זרעם הרבה, כצ"ל. טכ סוף בתני קימו' א', וטיון זילקוט מנו שם סוף כקטון אחר: הראשון קיים, טי סקלס כהלשונת מ"מ קיימת, וככל יום הסיף קבצי קלס, וטיון זכרונותי קוטס וכמדתם הכלים קייטנל טיון לוד (ח"ה): חצופה היא א"י שהיא, כצ"ל. וטי' כמה טס ואלמנות כח יע נס טכיא טוסס טיכות טס טכיס נטכיס ומלח טכוסס כל חלסל, וחס"ג דס"ו זיבול או היסוך טכסטין חל טכסס כדליתחל זכרסס כחחי, מיט חס לא טכוסס גדול לא

לכלותו, עמד משה בקש עליהם רחמים, כמה שנאמר, ויחל משה את-פני ה' (שמות לב יא). ונקבט בקרקע עד שנתרצה לו הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר, ויחם ה' על הרצה (שם סם יד). אמר משה, רבונו של עולם, הרי כבר נתברצית. מי מודיע לבאי עולם שאתה נתברצית לישראל. אמר לו, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ויהיו מקריבין לי קרבנות בתוכו, ונאני אקבל מהם. את-הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבנים (במד' כח ד), שני תמידים אלו בכל יום. ואם תאמר, יש לפני אכילה ושתיה, האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה (תהי ג יג), אם-ארעב לא-אמר לה כי-לי תבל ומלאה (שם סם יב), כי-די כל-חיתו-יער (שם סם י). אף מכל קרבנותיהם איני רוצה אלא הריח וכאלו אכלתי ושתיתי, שנאמר, את-קרבני דחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו (במד' כח ב). מדע לה, שמזבח העוזה שהיה לקרבנות, היה נתון בחוץ. ומזבח הקטרת שהיה לרית, נתון בפנים. לפיכך נאמר למשה, וצשית מזבח מקטר קטרת. **טו** וצשית מזבח מקטר קטרת. זה שאמר הכתוב, שמן וקטרת ישמח לב (משלי כו ט), הכתוב הזה מדובר בהקדוש-ברוך-הוא ובישראל. כיצד. בשעה שהיה כהן גדול נוטל את הקטרת באותה מחתה ביום הכפורים ונקנס לפני ולפנים בבית קדש הקדשים, שכן כתיב, ולקח מלא-המחטה גחלי אש (ויק' טו יב), מה כתיב שם, ונתן את-הקטרת על-האש לפני ה' וכסה ענן הקטרת (שם סם יג). מהו וכסה. לשון מחילה הוא, כענין שנאמר, כסית כל-חטאתם סקה (תהי פה ג). וכשהיה ענן הקטרת מתמר ועולה ופונה למעלה ונעשה כאשבל, היה יודע שנתכפרו עונות ישראל, שנאמר, אשבל הכפר דודי לי (שה-ש א יד). אם נעשה כאשבל ענן הקטרת והיה מתמר ועולה, היה יודע שנתכפר לישראל ושנתקבלו מעשיו. ואם לא כסה ענן הקטרת, היה יודע שהוא מת, שנאמר, וכסה ענן הקטרת את-הכפרת אשר על-העדות ולא ימות (ויק' טו יג). נמצאת אומר, שכהן גדול וכל ישראל מרתמים בשעה שכהן גדול נקנס לפני ולפנים, עד שהיה יוצא משם בשלום. כיון שהיה יוצא, היתה שמחה גדולה בישראל שנתקבל ברצון, שנאמר, שמן וקטרת ישמח-לב (משלי כו ט). שמן, זה

עץ יוסף

כיס מכני, וכוח לחדו נמי לא כוס קני חי לאו זיבול או היסוך (יכס מלכא): יד ואת יש לפני אכילה ושתיה, לא אקח מכתך פר וגוי, כי לי כל חיתו יער וגוי, אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה, האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה, כצ"ל: אלא מכל קרבנותיהם איני רוצה, כצ"ל: טן מתמר ועולה,

פהו גדול שנמשח בשמן המשחה. וקטרת, אלו ישראל, שהיו רואין ענן הקטרת שהיה מתמר ועולה והיו שמחין. הו, שמן וקטרת ישמח-לב. ומדבר בהקדוש-ברוך-הוא, שאמר הקדוש-ברוך-הוא לישראל, מכלכם אין לי אלא פהו גדול שנמשח בשמן המשחה, שנאמר, ויגדל אהרן להקדישו קדש קדשים (דהיא כג יג), ואני שמח בו. וקטרת, אלו ישראל. אמר הקדוש-ברוך-הוא, מכל הקרבנות שאתם מקריבין, אין חביב עלי בקטרת. מדע, שכל הקרבנות קלן לצרכיהם של ישראל. כיצד. החטאת היתה באה על החטא, והאשם פן. העולה באה על ההורר העב. השלמים אינן באין אלא לכפרה, שהן באין על מצות עשה. אבל הקטרת אינה באה לא על החטא ולא על העון ולא על האשם, אלא על השמחה. הו, שמן וקטרת ישמח-לב. ותיבנה הקטרת לפני הקדוש-ברוך-הוא. מדע לה, שהרי דוד נתאנה להקטיר קטרת, שנאמר, עלות מחים אעלה-לך עם-קטרת אילים אעשה בקר וגו' (תהלים סו טו). וכן את מוצא, שלא נשפחו קרבנות בעולם בקרבנות הנשיאים. ולמה. שהיו מקריבין קטרת תהלה בקרבנותיהם. שכן הוא אומר על כל אחד ואחד בקרבנו, כף אחת עשרה והב מלאה קטרת (במדב יד), ואחר כך פר אחד (שם שם טו). ולפיכך הקדוש-ברוך-הוא משבח קרבן של כל אחד ואחד מהן. זה קרבן פלוני, זה קרבן פלוני, לומר, שערב לפניו והוא משבחן. וכן את מוצא באהו, שבטל את התורה וחתם בתי-הספרים, שנאמר, צור מעונה חתום תורה בלמדי (ישעיה ח טו), ועבד עבודה-זרה והרבה להקעים. וכשמנה הקדוש-ברוך-הוא את כל מעשיו, אמר, אומר לכל אלו, שנאמר, גם סגרו דלתות האולם ויבבו את-הנרות וקטרת לא הקטירו ועלה לא-העלו בקדש לאדתי ישראל, ויהי קצף ה' על-יהודה וירושלים ויתגם לוענה לשמה ולשרקה באשר אתם ראים בעיניכם, והנה נפלו אבותינו בקרב ובנינו ובנותינו ונשינו בשבי על-זאת (דהיב כט ז-ט). מהו על-זאת, על הקטרת. ראה כמה חביב הקטרת, שעל ידי הקטרת נעצרה המגפה. בשעה שאמר משה לאהרן, קח את-המחטה ומן-עליה אש מעל המזבח ושים קטרת, ויקח אהרן באשר דבר משה וירץ אל-תוך הקהל

עץ יוסף

פי שטען עליו דכ יסכ כחמ: העולה באה על ההורר הלב, כמו שנאמר והעולה על כוחם. כן הוא נדבש לקמן כי לו ותיקרי סי, גם טולב נאכ על טעש ועל לא חטעה שיתק נטעה, טי כטי דים מלן לומח בנחום דף כי ט"ג, אלג שמים משמק לקמן כי לו ותיקרי טיט שתיכב נאכ על חטא כק דוכון טיה, וכלן קלמכ כמדכ שטמיט נאים לכסכ על טעס: מהו על זאת על הקטרת, שנקטוב נאכ נחא יוצא אהכנ:

פרשת כי תשא

א למדנו רבנו, כמה תרומות היו תורמין ישראל בכל שנה. כך שנו

1 ובין החיים. 2 קי"ח אליוור עץ יוסף

על סדר מרחקות, כמו עכוונח כנוסס: כמה דאת אמר החל הנהג בעם וכמה דאת אמר מחלל חובש, כ"ל כחא כתיב חלל כהנף בעם, וכחם כתיב מחלל חכמה, מכ החם כחם שחוקיכ קולל על סקד, כן כחא כמית כמלאך כמות על סקד: שגמף, טי שחנקו וחייוו אחזו. חנקו אשפחות, חכנס סיכונלמי נספו: מתרים, טי שכיח עומד לנגדו בחוק: מנין דכתיב עורי צפון, זו הטולב שכחסת כלפון, וצווי חיתן, אלו השלמים שנחטות ברכוס, יזלו בשפיה, אלו קטורת סקמים, יצוא דודי, זו השכונת, ויאלכל פכי מנדיו, אלו הקרבנות, טי בשכ"ש כנס פקוק טורי לטון, ונפחות כחוס כנס דכשות ככ"י כן שטיב ונעמדכ כנס כיש פקק י"ג:

והנה החל הנהג בצום (במדב יז יא-יב). מהו החל. אמר רבי יהודה בר סימון, הנה המלאך נוטל על סדר מרחקות, ולא הנה מניח לא מת בין החיים ולא חי בין המתים, אלא על סדר, כענין שנאמר, החל הנהג בצום. וקמה דאת אמר, מהחל חרמש בקמה (דבר טו ט), כשם שהקוצר קוצר על הסדר. מיד ויקח אהרן באשר דבר משה וגו'. מצא למלאך עומד ומחבל, עמד אהרן כנגדו ולא הנה מניחו לחבל, אלא ויצמד בין המתים (במד יז יג). אמר לו לאהרן, הניחגי ואעשה שליחותי. אמר לו אהרן, משה שלחני, והקדוש-ברוך-הוא שלחה, והרי הקדוש-ברוך-הוא ומשה באהל מועד גרף אצלם. לא השגים המלאך, עד שעצרו אהרן במתניו והולכו, שנאמר, וישב אהרן אל-משה אל-פתח אהל מועד והמגפה נעצרה (שם שם טו). מהו והמגפה נעצרה. אמר רבי יצחק, שנטל למלאך ועצרו. לפיכך כשבא משה לפטר מן העושים, אמר, ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים (דבר יג יא). ברך ה' חילו, יתא ברך יתה חילא. ופעל ידיו תרצה, בקטרת שהיה בידו שכפר, שנאמר, וישם את-הקטרת ויכפר (במדב יז יב). מחץ מתנים קמיו, שגפף את המלאך נעצרו. אמר רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש, כשראה אהרן למלאך מתרים כנגדו, נתן מחטה על פניו, שנאמר, ושימו קטורה באפה וכליל על-מזבחה (דבר יג יא). להודיעה כמה קטרת חביבה. אמר רבי יצחק בן אלעזר, מדע לה, שנעשה המשכן וכל בליו ושחט את הקרבנות והקריב וצבר על המזבח וסדר את השלחן ואת המנורה ואת הפל, ולא ירדה שכינה עד שהקריבו את הקטרת. מנין. דכתיב, עורי צפון ובואי חיתן הפיחי גני יזלו בשמי (שה"ש ד טו). אמר הקדוש-ברוך-הוא, בעולם הנה על ידי קטרת היתם מתכפרים. ואף לעמיד לבא כן, עלות מחים אעלה-לך עם-קטרת אילים אעשה בקר עם-עמודים סלה (תהל טו טו).

אשר חשב שכל סעודתו מעין של מעלה. וזה פירוש יקר.

7 ← ועשית מזבח מקטר קטרת. כפי הנראה ששני מזבחות אלו נערכו שניהם לכפר על הנפש החוטאת כי מזבח הנחושת בא לכפר על חלקי החומר והגוף הנגוף באבן החטא ועליו מקריבים הבעלי חיים הבאים תמורתו כי יש להם דמיון אל חומר האדם ותמונת המזבח יוכיח כי זאת קומתו דמתה לקומת אדם בינוני שלש אמות וכן הבהמות הנקריבים דומים אל נפש הבהמית שבאדם נפש תמורת נפש כי מטעם זה נאמר במנחת עני ונפש כי תקריב כי אין בידו להקריב נפש הבהמה תמורת נפשו והוא מביא מנחת סלת על כן אמר הכתוב ונפש מעלה אני עליו כאילו הקדיב נפשו. אבל מכל מקום גם הנשמה צריכה כפרה אחרי אשר הוטמאה בגוף הנגוף הזה ואינה מתכפרת בנפש הבהמה כי אין דמיון זה לזה כי רוח בני האדם עולה למעלה ורוח הבהמה יורדת למטה ואין תהיה נפש הבהמה הכלה ונפסד תמורת לנשמת אדם הקיימת לנצח. על כן צוה אל חי לעשות מזבח הקטורת המעלה עשן וריח ניחוח לה' לכפר על רוח בני האדם העולה היא למעלה כעשן הקטורת והיא גם היא מקטרת מור ולבונה של מעשים טובים. ולהורות נתן בלבבנו מה שנאמר ושחקת ממנה הרק רמז לנשמה דקה מן הדקה שצריכה גם היא כפרה כדי להעלותה אל מקום חוצבה ומספר אמות מזבח זה יוכיח כי בו נאמר אמה ארכו ואמה רחבו אמות יחידות לכפר בו על הנשמה שנקראת יחידה כמו שהקב"ה אחד כך היא יחידה. ואמתים קומתו כי רוח בני האדם היא העולה במקום בזולת מקום שיש לה תוך הגוף.

וזמן הקטרתו בבוקר ובערב כי הנשמה בבוקר היא באה בילדותו זמן זדיחת שמשו ובערב היא שבה אל אביה כימי נעוריה והלואי שתהא יציאה כביאה בלא חטא. ובא הקטורת בהטיבו את הנרות בבוקר ובערב בהעלות את הנרות ומראה הערב והבקר אמת כי הוא מתיחס לנר אלהים נשמת אדם כי הבוקר זמן הטבת נר אלהים נשמת אדם מעשיה ולנקות עצמה מכל חלודת אפר ובערב זמן שקיעת שמשו הוא זמן העלאת הנשמה אל מקום חוצבה ובא הקטרה זו לכפר על הנשמה כדי שתהא היציאה מן העולם בלא חטא כביאה. וזר זהב של מזבח זה נגד השכר של צדיקים לעולם הבא שנהנין מזיו השכינה ועטרותיהם בראשם ועטרות לא נאמר אלא ועטרותיהם רמז לאותן עטרות שקנו בהר סיני באמרם נעשה ונשמע כראיתא מסכת שבת פרק רבי עקיבא ומטיק שם בחורב טענום ובחורב פרקום ואמר ריש לקיש עתיד הקב"ה להחזירם להם כו' לכך אמרו דז"ל ועטרותיהם בראשם אותן העטרות שנלקחו מהם ועתיד להחזירם להם. ומטעם זה נאמר כאן ונתת אותו לפני הפרוכת אשר על ארון העדות היינו מכוון כנגד הארון מבחוץ וכל זה בא להורות שזר של מזבח הקטורת המרמז על ועטרותיהם בראשם היינו זר התורה והכתר שניתן להם בחורב ופרקום ועתיד להחזירם להם.

וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. לכפר על מה שנאמר אל תרימו למרום קרונכם כמבואר למעלה במזבח הנחושת.

אחת בשנה וגו'. כי בעצם היום ההוא נעשה האדם נקי כמלאכי השרת מן החטא והנשמה תחזור לטהרה כימי עולם וכשנים קדמוניות והמשכיל ישמע ויוסיף לקח.

פרשת כי תשא

כי תשא את ראש בני ישראל. בכל מקום הזכיר נשיאת ראש אצל המספר לפי שעל ידי המספר ישראל מנושאים ביתר שאת על כל האומות כי כל מספר מורה על המעלה הפרטית שיש לכל איש ואיש כי כל דבר שאינו חשוב כמו הקש והתבן אין לו מספר אבל ישראל נמשלו לחיטים שנאמר בטנך ערימת חיטים כי כל ערימה בפני עצמה דבר חשוב שבעל השדה מונה אותה לומר כך וכך ערימות יש לי כך בטנך של כל אחד ואחד דבר חשוב ונקט הבטן שלא תאמר דוקא מצד הראש יש הבדל בין ישראל לעמים כי שם ה' נקרא על ראש ישראל דוקא אבל מצד הבטן כולם שוים כי כולם משתמשים בצרכי הגוף בשוה אלא אפילו בבטנם יש צד קדושה כי אינן אוכלים כי אם על פי התורה כמו שכתוב כי נעים כי תשמרם בבטנך וכתוב ותורתך בתוך מעי והיה זה כדי שלא יאמרו שישראל אין להם יתרון כי אם מצד הראש אשר בו משכן החכמה כי רק עם חכם ונבון הגוי הזה אבל מצד השתמשות בעניני הגוף ההולכים דרך הבטן הרי הם כשאר כל העמים אלא אפילו בטנם כערימת חיטים לפי שהוא סוגה בשושנים רצה לומר הוא אוכל על פי סייג וגדר אשר גבלו ראשונים שנמשלו לשושנים ששוניים הלכות הליכות עולם לכך נקט הבטן מוסיף על הראש שהזכיר כאן. ובדרך זה נמשלו ישראל לכוכבים שנאמר בהם המוציא במספר צבאם כי מספר ההוא ודאי הוא בעבור מעלתם כי בלי ספק שהקב"ה יודע מספרם כך מספר בני ישראל אחר מעשה העגל דומה למה שנאמר אחר חטא של ראובן ויהיו בני יעקב י"ב כך הודיע לנו כאן שלא

נמאסו בעבור מעשה העגל אלא כולם במעלות המספר המורה שכל איש מישראל מושגח בהשגחה פרטית. אמנם המספר הנאמר בפרשת במדבר היה לפי שבא להשרות שכינתו בתוך כל שבט ושבט כי דבר זה צריך מספר כי אין הקב"ה משרה שכינתו על פחות מן כ"ב אלף כמו שיתבאר במקומו בע"ה. ומספר של ערבות מואב היה בעבור חלוקת הארץ שנאמר בו לרב תרכו וגו'.

כי תשא את ראש. ראשי מבעי ליה למימר ומה שכתוב ונתנו איש כופר נפשו איש מיותר כי הוה ליה למימר ונתנו כופר נפשם מובן מזה שכל אחד בפני עצמו יתן שהרי נאמר אחר כך כל העובר על הפקודים וגו'. ועוד קשה לדעת דז"ל שאמרו שכפרה זו היתה לכפר על מעשה העגל אם כן למה יתנו הכופר דוקא בשעת המספר. ועוד קשה והלא בחטא העגל היו כל ישראל שוים זקנים עם נערים וכופר לא נתנו כי אם מי שהוא מבין עשרים. ונראה לישב כל זה במה שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם את חטאתם מהו ביום פקדי. אלא שהורה בזה שלא נמחל להם עון העגל אלא בעבור שהיו החוטאים רבים דנפישו רחמי כי הקב"ה חס ביותר על רבים כמו שכתוב הן אל כביר לא ימאס וכמו שכתוב ואני לא אחוס על נווה אשר יש בה הרבה מ"ב רבוא וגו' וכן מסיק בגמרא אמר ר"י לא היה רוד ראוי לאותו מעשה ולא היו ישראל ראויים לאותו מעשה ולמה עשו אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה וצריכי דאי אשמעינן רבים הוה אמינא משום דנפישו רחמי כו'.

אור החיים

כ' פירוש לעשות מצות אשר לך לעשות בשמחה לזכר ועבדת את אויבך צרעב וצמא וגו' אחת פרקת עול המצות מעליך יתן אויבך עול צרול על לוארך, ועושים אלו הם מכוונים כנגד פריקת עול מצות עשה, אחת שלא רצית לערוח להבין ולהשכיל סדר מעשה המצוה יסא ה' עליך גוי אשר לא תשמע לשונו וגו' וכן כולם, וגמר אומר אם לא תשמור לעשות להודיע כי על קיום מצות עשה הוא מעניש, וכלל כל מצות עשה במצות היראה^(כ"ג), כי היא מצות עשה כמו שכתב רמב"ם בחתמה ספר המדע (כל' יסודי החורה פ"ב) ח"ל השם הנכבד וכו' מצוה ליראה וכו'^(כ"ג), וטעם שלא אמר אם לא תעשו, כחצו למעלה (כ"ז כ"ח) טעם שלא יחייב לעשות צדק כללי^(כ"ג) אלא לשמור לעשות כשיצא לידו וכשישיג לעשות, או אפשר שפסוק זה בא לומר על דרך אומרו (ויקרא כ"ז כ"ג) ואם צאלה לא תוסרו לי פירוש שאם אחר כל האמור לא ישמור לעשות וגו' ליראה השם הנכבד והטורא^(כ"ג), שאחר שביצא עליו כל הקללות יביח צעיניו ונרא מאוד^(כ"ג) כי ראה אשר יסרו, ודקדק לומר תשמור לעשות כנגד מצות לא תעשה ומצות עשה, והודיע שיפליא ה' עוד צו מצות גדולות וכל האמור צענין, וגמר אומר ונשארם בחתי מעט תחת וגו' כי לא שמעת בקול ה' אלהיך זה כנגד מה שלא עשה השוכב על ציטול תלמוד תורה, וביחוד כאשר שג וגו' לצל יאמר אדם אחר שידענו כי ה' אלהינו מדותיו כולם מדות החסד והרחמים מדותיו ימנעוהו מהארץ עוד בצרות וירף ידו^(כ"ג), לזה הודיע כי שמחה היא לו כאשר שג וגו' וכפי זה אין הטבע קץ מהשמחה, וכיוצא בזה אמר הכתוב (משלי י"א)

אור בהיר

קיר) כאומרו ליראה את ה' הנכבד. קב"ו) וגם הוא דרך ופסח ליכנס לכל המצות, כאומרו ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קי"א). קב"ז) שהלא יש מצות שאין באפשרות לעשותם, אלא לקבל על עצמו, ולנפוח מחי יצא לידו ואקיימנה. קיר"ז) פי לא כמו שאמרנו שזה סיוס טעם עונש מצות עשה, לא כן הוא בדרך זה, אלא עד פסוק נ"ח, ומכאן עד סוף הענין נמשך על ג' העבירות ביחד, כאומרו כאן תשמור לעשות, הרי עשה ולא תעשה, ובפסוק ס"ב אמר כי לא שמעת בקול וגו', הרי מורה. קיר"ח) פי ראו היה להיות צעניו נכבד ונורא, וזה יורה על קושית עורף עווס. קיר"ט) פי אקשה את ערפי עוד מעט, וסוף כל סוף ירחם. קכ) לא שבעצמו ישיש, אלא ישיש לב אויביים עליים. קכ"א) שהלא יש כמה גופי תורה שלא כפל מרע"ה, ולמה כפל דוקא זאת. קכ"ב) וזה אי אפשר לומר ליחיד ממש, שאם ימנע המטר ימנע מרבים, וכן כשיצא גוי להלחם, הא לך ראיה שמדבר גם על רבים. קכ"ג) שאם יאבד חם ושלום כלל ישראל, יאבד גם הארץ, שאין נחמה לארץ אלא כשישראל יושבים עליה, משא"כ ביחידים

ולא תכנוש ארי תיכלנה תלעתא: מ זיתין יהון קך בקר החוקק ומשקא לא תסוף ארי יתרון זיתיה: מא בגין ובגין תוליד ולא יהון קך ארי יהבון בשביאי: מב קר איקנה ואבא דארעה יחסננה סקאה: מג תותב ערל רי ביקה יהי סליק עיר מנה לעלא לעלא ואת תהי נחת קתחתא קתחתא: מד הוא זוףנה ואת לא תזפנה הוא יהי קתקוף ואת תהי קתש: מה ויתון עקה קר קפניא האליו וירפנה וירפנה עד דתשחצי ארי לא קבלתא קמימרא דין אלהי קמטר פקודיה וקמוהי די פקדה: מו ויהון קך קאת וקמופת ובבנה עד עקם: מז חקף די לא פקתא קדם יי אלהי בקדוה ובשפירות קבא מסני קבא:

לֹא־תִשְׁתַּהּ וְלֹא תֵאָנֵר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתְּלַעְתָּ: מ זיתים יהיו לך בכל־גבולך ושמון לא תסוף כי ישל זיתך: מא בנים ובנות תוליד ולא־יהיו לך כי ילכו בשבי: מב כל־עצה ופרי אדמתך יירש הצלצל: מג הנר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה: מד הוא ילודך ואתה לא תלוננו הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב: מה ובאו עליך כל־הקללות האלה ורדפוה והשיגוה עד השמך בילא שמעת בקול יהוה אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוה: מז והיו בה לאות ולמופת ובזרעה עד־עולם: 7 ← תחת אשר לא־עבדת את־יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב

רש"י

לקט בהיר

(מ) כי ישל. יסיר פירותיו לשון (יש"ה) ונשל כצדל^(ל'): (מז) יירש הצלצל. יעשו הארצה רש מן ספרי: יירש. ועניו: הצלצל. מין ארצה, ואי אפשר* לפרש יירש לשון ירושה^(ל') שאם כן הוה לו לכתוב יירש*, ולא לשון הורשה^(ל') וגרושין שאם כן הוה לו לכתוב יוריש: (מז) מרב כל. צעוד שכיח לך שיש נטחמת. ווי אכטי. ירש.

שנקרא חסיל על שם שמחל, וכנראה שהוא לשון ארמי כמו חסל סידור פסח (במ"ח): (לג) שהוא לשון השמטה ופילה, גם הוא פועל יוצא, שהוית (שהוא האילן) פיל פירותיו קודם זמנו ויפסקו, ושורש המילה נשל והיה נריך להיות כמה שלפניו יקשל אלא מחמת קושי המבטח נימן דגוש צעי"ן וזה ממלא חסרון הנו"ן, וכן נשל הברזל את חתיכת עץ למרחוק (רא"ם): (לד) וכל צב יודיין שהיו"ד ראשונה בשביל העשיה של הלללל והיו"ד השניה בשביל התפעלות של הפרי, כלומר הלללל יעשה שהאילן תהיה רש, על משקל פן תורש (ברא' מ"ה י"א) שהו"ו הוא במקום יו"ד של מתפעל וכאן היא זאת היו"ד השניה (מ"ד): (לה) שהלללל ירש ויקח לעצמו הפירות, לפי שכל לשון ירושה שבמקרא היא לשון קל יירש ולא יירש שהוא לשון כבד: (לו) שהלללל יוריש ויגרש את הפירות מן העולם לאבדון, לפי שכל לשון גרושין הוא לשון הפעיל שעל ידי מעשיו או דיבורו עושה חתיכת עץ למרחוק (רא"ם): (לד) וכל צב יודיין

שהיו"ד ראשונה בשביל העשיה של הלללל והיו"ד השניה בשביל התפעלות של הפרי, כלומר הלללל יעשה שהאילן תהיה רש, על משקל פן תורש (ברא' מ"ה י"א) שהו"ו הוא במקום יו"ד של מתפעל וכאן היא זאת היו"ד השניה (מ"ד): (לה) שהלללל ירש ויקח לעצמו הפירות, לפי שכל לשון ירושה שבמקרא היא לשון קל יירש ולא יירש שהוא לשון כבד: (לו) שהלללל יוריש ויגרש את הפירות מן העולם לאבדון, לפי שכל לשון גרושין הוא לשון הפעיל שעל ידי מעשיו או דיבורו עושה חתיכת עץ למרחוק (רא"ם): (לד) וכל צב יודיין

אור החיים

מז. תחת אשר לא עבדת וגו'. עונש זה והבזא כנגד ציטול מצות עשה שרשם בפסוק אם לא אחריו עד אומרו אם לא תשמור הוא תשמור לעשות וגו', ואמר תחת אשר לא עבדת את

כישראל. וכנגדו הזכיר בברכות: והיית רק למעלה³⁸, למעט שאר האומות שלא תהיה להן מעלה וגדולה כישראל.

(מב) יירוש הצלצל. לשון: להוריש גוים³⁹, וכן תרגומו: יתרך⁴⁰. ורש"י ז"ל פירש מלשון רש, כלומר יעשנו רש מן הפרי. והצלצל מין ארבה, ונקרא, צלצל על שם הרעש שעושים בבאם מקובצים, מלשון: בצלצלי תרועה³⁹. ותרגומו⁴⁰: סקאה, מלשון רז"ל⁴¹: ונטולה מסיקין, כלומר גולנין, על שם שגולנין הפירות ומכלין אותן.

7 ← (מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. יאשימנו הכתוב בעבדו השי"ת ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצות, והשמחה במעשה המצוה מצוה בפני עצמה, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצות בשמחה ובכוונה שלמה, וכן אמרו במדרש רות⁴²: אלו היה יודע ראובן שהקב"ה מכתוב עליו: וישמע ראובן ויצלהו מידם⁴³, בכתפו היה מוליכו לאביו, ואלו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו: וראך ושמח בלבו⁴⁴, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו, ואלו היה יודע בועז שהקב"ה מכתוב עליו: ותאכל ותשבוע ותותר⁴⁵, עגלים פטומים היה מאכילה.

(מח) מרב כל⁴⁶, ועבדת את אויבך⁴⁷ ובחוסר כל. זה ממדותיו של הקב"ה, שהן מדה כנגד מדה⁴⁸, הם לא עבדו להקב"ה, מרב כל, לפיכך יעבדו את האויבים, בחוסר כל. ומזה דרשו רז"ל בפרק קמא דהגיגה⁴⁹: הנה צרפתיך ולא בכסף בהרתיך בכור עוני⁵⁰, מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ולא מצא להן לישראל תקנה אלא עניות, אמר שמואל⁵¹ היינו דאמרי אינשי יאה עניותא לישראל כורדא⁵² סומקא לסוסיא חיורא.

(מט) כאשר ידאה הנשר. זה אספסיאנוס וטיטוס שהיו מלכים ממלכי אדום והחריבו בית שני, וכך דרשו רז"ל על אספסיאנוס⁵³: דחשיב למיתי בעשרה יומי ואתא בחמשה ושמע לינוקי דקא אמרי: ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר, אמר: שמא⁵⁴ אנא הוא נשרא. וכן כל התוכחות האלו בבית שני היו⁵⁵, ושם נתקיימו כלן.

(נב) והצר לך בכל שעריך. כלומר בכל מקום. ויתכן לפרש כי מה שהזכיר בפרשה ארבע פעמים, שעריך⁵⁶: האחד כולל⁵⁷, והשני שערי המדינות, והשלישי שערי הבתים של היחידים, והרביעי מלשון שעור, כלומר שיציק לו האויב בכל מה שהוא מחשב. וכן יורמן

38 לעיל פסוק יג. 39 תהלים מ, ה. 40 ותרגומו, בצ"ל ע"פ רפוס פיורו. בשאר פסוקים: ותרגום. 41 בבא ספא פסוק כ. ועיין רמב"ן כאן (עמ' תענ). 42 רות רבה ה, ו. 43 בראשית לו, כא. 44 שמות ר, יד. 45 רות ב, יד. 46 מרוב כל, זה סוף פסוק מו. אלא שרבינו פסקר את זה עם הענין רלהלו בשכיל הרעיון כפנואר. 47 לשון הפסוק: ועבדת את אויבך אשר ישלחנו ה' בד ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל. 48 סנהדרין צ, א. 49 הניגה מ, ב. 50 ישעי' סח, י. 51 אמר שמואל, כנפרא מוסיק: ואיתימא רב יוסף. 52 כורדא, כן גם בכ"מ (עיון פרקוי סופרים כתיבה מ, ב). ובנפרא שלנו: כי כרוא. — וכרפוס פיורו כאן: כערקא. 53 איכה רכתי א, מה. 54 שמא, מלה זו ליתא שם במדרש. והלשון שם הוא: אנא הוא נשרי רחשיבית למיתי בעשרה יומיו ואייתונוי רותא כחמשה יומיו. 55 כפירוש הרמב"ן שהאריר בזה (עמ' תעניתר). — ועיין עוד ברמב"ן בפרשת בחקותי כו, טו. 56 פסוק נב: והצר לך בכל שעריך... והצר לך בכל שעריך. — פסוק נה: אשר יציק לך אויבך בכל שעריך. — פסוק נז: יציק לך אויבך

לומר ובזריחת השמש אלא בקילקול האוויר והיסוד (שם). (מב) להוריש גוים. לעיל ד, לה. מפירוש ראב"ע. וענינו גירוש ושילוח. וכן תרגומו יתרך. כלומר לעיל שם תרגמו (אונקלוס ויונתן): לתרכא. — ברם כאן אונקלוס תרגם: (מלשון כליון).

(מט) וטיטוס. בנו, עם חיל גדול מרומיים בארץ ולכדו כל ערי יהודה הבצורות והצר להם מאד, כאשר ידוע בספרים (לשון הרמב"ן — עמ' תעד).

לו צער ונוק ותשיגוהו בהלה בכל מה שהוא משער לעשות. והנה הוא בהפך מהמצלית, שישכיל בכל אשר יפנה ויצליח בכל מה שיחשוב, וכל דבריו ומחשבותיו יצאו לו על הנכוונה, כענין הנוכר ברשע: יחילו דרכיו בכל עת⁵⁸.

(נח) אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה. באר בכתוב הזה כי הכוונה בכל המצות שבתורה תכלית אחת, והיא היראה, וכן באר משה במעמד הקדוש כי אין תכלית הכוונה בנתינת התורה אלא היראה, הוא שאמר: לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם⁵⁹. ממנו ראה המלך שלמה וכן עשה שחתם⁶⁰ ספרו בה. וכן אמרו עוד⁶⁰: יראת ה' היא אוצרו⁶¹, אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא. פשוטו של מקרא: יראת ה' היא מונחת באוצרו העליון והחביב אצלו בתת עליה שכר. או יאמר: יראת ה' שהיא אצל היראים היא אוצרו שגונו אותה להם. וטעם שהזכיר ביראה לשון, אוצר, כי אין ביד המלך לעשות אוצר אם לא יקבץ ממון מאחרים, ומה שהוא מקבץ וגונו יהודו ההוא הקרא אוצר, וכן היראה אינה בידי שמים⁶² ולכך יקראנה, אוצר. והא למדת שהיראה עיקר הכל, וגדולה היא משאר המדות, והיא העולה על כל המצות, ששאר המצות כתפילין וציצית וכיוצא בהן יש להן זמן בומן עשיתן, וכיון שגמר מלעשותן הרי הוא בטל ממנה, ולא כן מצות היראה, כי אין לה זמן אבל היא קיימת לעולם בכל עת ובכל שעה, וזהו שכתוב: יראת ה' טהורה עומדת לעד⁶³, מה שאין כן בשאר המצות שבומן קצוב נגמרות⁶⁴ אחר עשיתן. והיראה אין לה שלמות כי אם המעשים, זהו שאמר: אם לא תשמור לעשות, ליהורג בלא תעשה, ויקיים מצות עשה.

(סח) והתמכרתם שט. תבקשו* להיות נמכרים⁶⁵. ואין קונה, זו מדה טובה*.

כט (ג) ואזנים לשמוע עד היום הזה. מכאן דרשו רז"ל⁶⁶ שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, וכן אמרו במסכת אבות⁶⁷: בן ארבעים לבינה.

(ו) ותבאו אל המקום הזה. הכניס משה שני פסוקים אלו באמצע דבריו כי רצה לחזק את לבם בנחלת הארץ, וכשם שנחלו ארץ סיחון ועוג שהיו מכלל⁶⁸ שבעה עממין* והכה אותם והחזיק בארצם כבר והיתה לנחלה לשני שבטים וחצי, כן עתידין שינחלו השאר

בשעיר. 57 כולל, ברפוס פיורו: ככל. 58 תהלים י, ה. 59 שמות כ, כ. 60 שבת לא, א. 61 ישעי' לג, ו. 62 ברכות לג, ב: הכל בירי שמים חוץ מיראת שמים. 63 תהלים ימ, י. 64 נגמרות, כצ"ל ע"פ רפוס פיורו. בשאר פסוקים: ונגמרות. 65 כפירוש רש"י וראב"ע. 66 עבודה זרה ה, ב. 67 אבות ה, כו. 68 מכלל, בצ"ל ע"פ ר"ר. בס"ש: מכל.

(נח) שחתם. את ספרו, ספר משלי, בענין יראת ה': אשה יראת ה' היא התהלל (משלי לא, ל). — וכן ספר קהלת: את האלקים ירא (יב, יג).

(סח) תבקשו להיות נמכרים. כי מלת "התמכרתם" הוא מבנין התפעל, וכן פירשו רש"י וראב"ע. זו מדה טובה, ולא כרש"י שפירש: ואין קונה, כי יגורד עליך הרג וכליון. ודברי רבינו יסודם ברמב"ן (עמ' תעד): "אם כן הזכיר מצרים דרך תוכחות. אבל אחרי היותנו בגלות בארצות אויבנו לא נתקלקלו מעשה ידינו אבל אנחנו בארצות כשאר העמים יושבי הארץ היא או בטוב מהם וכר".

הוא עממין. והכוונה: אם נחלו ארצות שלא היו מכלל שבעה עממין ודאי שינחלו ארץ שבעה עממין. והוא ירושת האבות מברית בין הבתרים. — שוב התבוננתי שיש שיטה שעבר הירדן אף היא בכלל ירושת האבות, שהרי ארץ סיחון ועוג קראה הכתוב ארץ האמורי וארץ

קח מלכים א ח קח
את תוך החצר אשר לפני בית יהוה
פיעשה שם את העלה ואת
המנחה ואת חלבי השלמים פיעמזבח
הנחשת אשר לפני יהוה קמן מהכיל
את העלה ואת המנחה ואת חלבי
השלמים: **סו** ויעש שלמה בעת ההיא
סו ועבד שלמה בעדנא ההיא ית חנא וכל ישראל עמיה קהלא רב ממעלנא
תרגום יונתן
מלכא ית גו דרתא די
קדם בית מקדשא דיי
ארי עבד תמן ית
עלתא וית מנתחא וית
תרבי נבסת קודשא
ארי מקדשא דנתשא
די קדם ית דחיק
מלסוברא ית עלתא
וית מנתחא וית תרבי
נבסת קודשא:
סו ויעבד שלמה בעדנא ההיא ית חנא וכל ישראל עמיה קהלא רב ממעלנא

רש"י

(סו) את תוך החצר. דברים כמתן, דברי רבי ולמנן עולות, זה של אנשים גדול משל משה, יהודה. קידש את רצפת העזרה נקדשה מונח, וזהו להקטיר על הרצפה (וצמיט טו): כי מזבח הנחושת. מונח האנשים שעשה חמם מונח הנמושם: קמן מהכיל את העזרה ואת המנחה. שהרבו להציל. אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר (לעיל ג ד) אלף עולות יעלה שלמה על המונח שעשה משה. וכשאלמה נגיע למשכן אמות

מצודת דוד

הפלך. בקדושת המזבח: תוך החצר. ריצפת חצר הכהנים: כי עשה שם. על הריצפה היא: מזבח הנחושת. אשר עשה שלמה, כמו שנאמר בדברי הימים ב' (ו ז) כי מזבח הנחושת אשר עשה שלמה וגו', רוצה לומר מזבח אבנים תחת מזבח נחושת שעשה משה במדבר: קמן מהכיל וגו'. היה קטן מלהחזיק כל הקרבנות המרובים:

רד"ק

השלמים לא יכול מזבח הנחושת שעשה שלמה להכיל הכל, עד שהוצרך שלמה לקדש ריצפת החצר ועשה שם מן העולה והמנחה וחלבי השלמים מה שלא יכול המזבח להכיל. ודברי רבותינו ז"ל מחלוקת בזה, יש אומרים כי ריצפת החצר הוא שקודש כמו שפירשנו, ויש אומרים כי על המזבח בנה תוך החצר. ואמרו עוד, כי מזבח אבנים הוא שעשה שלמה לא מזבח נחושת, ומה

מדרשי חז"ל

שיחגבר חרון אף. (רי"ח ח:).
(סו) ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגו'. אין מערבין שמחה בשמחה מלן, וכתוב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגו' שבעת ימים ושבעת ימים

תרגום יונתן
דתמת עד נחלא
רמזרים קדם ית
אלהנא שבקא יומין
חנכת ביתא ושבעא
מלכים א ח קט
את ההג וכל ישראל עמו קהל גדול
מלבוא חמת | עדי נחל מצרים לפני
יהוה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים
רש"י
(סו) מלבוא חמת. שהיא נצפונה של ארץ נאלה מסעי (נמדנד לז ה): שבעת ימים. של ישראל: עד נחל מצרים. שהיא ננגדו נדרומה. חינוך: שבעת ימים. חג הסוכות, נמלא שאלנו

מצודת דוד

(סו) את החג. חנוכת הבית נקרא גם הוא חג בהיותו קרוב אל החג. או נקרא חג בעבור ריבוי הקרבנות, כמו אסרו חג (מהל"ט ק"ח טו), ורוצה לומר אסרו קרבן: מלבוא חמת. מן המקום שבאים בה

רד"ק

א (ו): (סו) את החג. חנוכת המקדש קרא גם כן חג לפי שהיתה סמוכה לחג הסוכות, ועשו שבעת ימי חנוכה ושבעת ימי חג הסוכות. ואומר ארבעה עשר יום, להודיע כי סמוכים היו לא היה הפרש ביניהם. וביום השמיני שאומר שילח את העם, הוא שמיני עצרת. ולא נכלל לפרש כי שבעת ימי חנוכה היו אחר שבעת ימי סוכות ויום השמיני שמיני לחנוכה, שהרי אומר בדברי הימים (כ ז י) וביום עשרים ושלושה לחודש השביעי שילח את העם. ואם תאמר יום שמיני עצרת אינו אלא עשרים ושנים לחודש, ואיך אמר וביום עשרים ושלושה. אמרו רבותינו ז"ל (מ"ק טו) כי ביום השמיני נטלו רשות ממנו, ולא נסעו אותו היום לפי שהיה חג, וביום שלושה ועשרים לחודש חזרו ונטלו רשות ממנו והלכו לאהליהם. ואף על פי שעשו שבעת ימי חנוכה קודם חג הסוכות ויום הכיפורים בכללם, ואפשר שאותו היום לא אכלו שהרי מצוה להתענות ובכרת האוכל בו (ויקרא כג טו). ואף על פי שאומר כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים, ובכל יום היו מקריבים זבחי שלמים, הקריבו השלמים גם אותו היום אבל לא אכלום באותו היום עד הלילה ומחרתו. אבל רבותינו ז"ל (שם) אמרו כי אכלו אותו יום הכיפורים, כי בכלל ימי השמחה היה, ולמדו זה מחנוכת המשכן, מה שם עשו שלמים בשבת אף על פי שהוא באיסור סקילה, יום הכפורים שהוא איסור כרת לא כל שכן. ובחנוכת

מדרשי חז"ל

שנאמר ויעש שלמה כעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו'. מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים למה לך, שמע מינה אלו

אֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם: סוּ בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח
 אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיִּלְכְּוּ
 לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־
 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ
 וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: ט א וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה
 לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית
 הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר

יוֹמִין חָמָא אַרְבַּעַת
 עָשָׂר יוֹמִין: סוּ בַיּוֹמָא
 תְּמִינָאָה שָׁלַח יָת עַמָּא
 וַיְבָרְכוּ יָת מֶלְכָא וְאָלוּ
 לְקַרְוֵיהוֹן כִּד חֲדָן
 וְשִׁפְרָא לְבָהוֹן עַל כָּל
 טוֹבָתָא וְעַבְדּוֹ דְּדָוִד
 עֲבָדִיהּ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּיהּ:
 א וְהָיָה כִּד שְׁרִיצֵי
 שְׁלֹמֹה לְמַבְנֵי יָת בֵּית

רש"י

ושמו ביום הכיפורים: (טו) לדוד עבדו. להודיע
 שמחל לו עוונותיו, כדליתםל צמועד קטן (טו).
 נשעה שניקש שלמה להחזיק לביט קדשי
 הקדשים, דנקו שערים זה בזה: ולישראל עמו.
 שמחל להם על עון יום הכיפורים, ויתם בם קול
 ואמרה כולכם מזומנים למי העולם הנבא:

מצודת דוד

ארבעה עשר יום. ללמד שהיו רצופים: (טו) ביום
 השמיני. מימי החג הוא שמיני העצרת: שלח את
 העם. רוצה לומר נטלו ממנו רשות ללכת, כי לא הלכו ביום טוב. וכיום המחרת טרם הלכו חזרו ליטול
 רשות, ולזה נאמר כדברי הימים ב' (י) ככ"ג כחודש שלח את העם, והוא היום שאחר החג: לדוד
 עבדו. שקיים לו הבטחתו אשר בנו הודש על כסאו בנה הבית: ולישראל עמו. על כי ראו אשר שרתה
 השכינה בהבית הבנוי:

רד"ק

ידרום: (א) ואת כל חשק שלמה. כמו שמפורש בדברי הימים (ב ז יא) ואת כל הבא על לב שלמה
 לעשות עשה בבית ה' ובביתו והצליח:

מדרשי חז"ל

הם שנקראים קהל אבל האלו לא נקראים קהל. (הוריות)
 (ב).
 (טו) וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב ונו'. וילכו
 לאהליהם" שמצאו נשותיהן כשהרה. "שמחים" שנהנו
 מזיו השכינה. "וטובי לב" שנתעברו נשותיהן של כל
 אחד ואחד וילדה זכר. "על כל הטובה אשר עשה ה'
 לדוד עבדו" שמחל לו על אותו עון. "ולישאל עמו"
 שמחל להם עון של יום הכיפורים. (שבת ל).
 ביום השמיני שלח את העם ונו'. "על כל הטובה"
 שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי
 עון. (מריק ט).

נושאי הפרק

(א-ג) ה' מבשר שלמה שקיבל תפילתו.
 (ד-ט) קיום מלכות בית דוד מותנה בהליכה בדרכי ה'.
 (י-יד) מתנות שלמה לחירם מלך צור.
 (טז-כ) שלמה בונה ערים ומשעבד את הנותרים מז' עממים.
 (כד-כח) בת פרעה עולה לביתה, וסדר הקרבת הקרבנות.
 (כ"ח-כ"ח) שלמה בונה אניות שבהם הביאו זהב מאופיר.

מִקְדָּשָׁא דְּיֵי וְיָת בֵּית
 מִלְכָּא וְיָת כָּל רְעוּת
 דְּאַתְרֵי
 לְמַעַבְדּוֹ: ב וְאַתְגַּלִּי י'
 לְשֹׁמְרֵי תְּנִינָתָא כְּמָא
 דְּאַתְגַּלִּי לִיהּ בְּגַבְעוֹן:
 ג וְאָמַר לִיהּ י' שְׂמִיעַ
 קְדָמִי צְלוֹתְךָ וּבְעוּתְךָ
 דְּבַעֲיָתָא מִן קְדָמִי
 אֲקַדְשִׁית יָת בֵּיתָא
 דְּיֵי בְּיָתָא
 לְאַשְׂרָאָה שְׂכִנְתִּי תַמָּן
 עַד עֲלָמָא וְתֵרֵי שְׂכִנְתִּי
 שְׂרָיָא בֵּיה אִם רְעוּתִי
 מִתְעַבְדָּא תַמָּן כָּל
 יוֹמָיָא: ד וְאַתָּה אִם
 תִּתֵּן קְדָמִי כְּמָא
 דְּהִלְיָד דְּדָוִד אֲבִיךָ
 בְּקַשְׁיָטוֹת
 וּבְתַרְצוּתָא לְמַעַבְדּוֹ
 כָּל דְּפִקְדוּתְךָ קְדָמִי
 וְדִינֵי תַפְרִי: ה וְאַקִּים יָת
 בְּרִכְסֵי מַלְכוּתְךָ עַל

חֲפִיץ לַעֲשׂוֹת: פ ב וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־
 שְׁלֹמֹה שְׁנֵית פְּאֵשׁ נֹרְאָה אֵלָיו בְּגַבְעוֹן:
 ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו שְׁמַעְתִּי אֶת־
 תְּפִלָּתְךָ וְאֶת־תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה
 לְפָנַי הַקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
 בָּנִיתָ לְשׁוֹם־שְׁמִי שֵׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ
 עֵינַי וְלִבִּי שֵׁם כָּל־הַיָּמִים: ד וְאַתָּה
 אִם־תִּלְךָ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הִלַּךְ דָּוִד אֲבִיךָ
 בְּתָם־לֵבָב וּבְיָשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
 צִוִּיתִיךָ חֲקִי וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמֹר: ה וְהִקְמַתִּי
 אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם
 כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־דָּוִד אֲבִיךָ לֵאמֹר
 לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:
 ו אִם־שׁוֹב תִּשְׁבוֹן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי
 וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֲקֵתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי

רש"י

ישראל לעולם כמא דמלכות עם דוד אבוק למימר לא יפסוק לך גבר מעל בורסי
 מלכותא דישראל: ו אם מתב תתובון אתון ובניכון מפתר פולחני ולא תמרון פקודי

מצודת דוד

(ב) כאשר ונו'. רוצה לומר באופן מראה הנבואה שמי להיות בית ה': עיני ולבי. רוצה לומר
 שנראה אליו בגבעון: (ג) ששום שמי. לחול בה השגחתי: (ד) אתם. רוצה לומר אתה ובני הדור

רד"ק

(ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים. השגחתי ורצוני שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא:
 יהיו שם כל הימים. ותרגם יונתן ותהא שכינתי (ד) אם שוב תשובון אתם. פירושו אתה וישראל:

מדרשי חז"ל

(ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים. כל הרוקק בהר
 הכית בזמן הזה כאלו רוקק בבת עינו, שנאמר והיה
 צריך שיתן עינו למטה, שנאמר והיו עיני ולבי שם כל
 עיני ולבי שם כל הימים. (ברכות סב:).

לאו"ה היא לבלות זמנם בכתי קרקסיות ובכתי תיארטיאות — וכל מיני שטויות, ליצנות, וקלות ראש נמצאים במקומות אלה.

עלינו לזכור שדברים אלו נאמרו בימי חז"ל כשהי' שייך לומר רק "מה מעורבב השחוק", אבל בזמנינו שהטיאטריאות מלאות בכל מיני פריצות ושיקוצים ותועבות עד כדי גועל נפש, על אחת כו"כ שאסור לכל איש ישראל ומכ"ש לבן ישיבה להכניס שם דריסת רגלו, ואפי' אם אומרים שמחזה מסויים נקי מכל סיג ושמץ פריצות אין להאמין כידוע, וגם לו יצוייר שהוא כן, מ"מ המקום מאוס מפני שרוח הטומאה שורה שם.

* * *

7 ← "ולשמחה מה זה עושה" מסיק המדרש: מה טיבו של ת"ח להכנס שם. המגיד מדובנא זצ"ל הקשה: למה מרגיש המדרש שאין לת"ח ליכנס שם; הלוא כל אדם מישראל מוזהר שלא ללכת למקום קלות ראש וליצנות לבלות זמנו עם או"ה? ותירץ, לפעמים אדם נופל בעצבות, והרפואה היחידה לחלצו ממצב של מרה שחורה היא ההליכה למקומות שנמצאים שם דברים טובים למראה ומשמחי לב, כמבואר ברמב"ם. א"כ, אפשר שיקרה מקרה שיהי' היתר לאדם הסובל ממרה שחורה ליכנס למקומות של שחוק ושעשועים בתור רפואה למחלתו להחיות לבו הנדכא. וכל זה יתכן לאנשים סתם. אבל "לשמחה" — אם אדם שהוא בן תורה עומד במצב שדרוש לשמחה, מה טיבו של ת"ח ליכנס שם, האם ת"ח צריך לשאוב שמחה מאותו מקום שאו"ה מוצאים שם נחת רוח ושמחה — הלוא יש לו תורה, ש"ס, פוסקים — פקודי ה' הישרים המשמחי לב...

שמחה היא דבר חשוב עד מאד, ובכחה להביא את האדם לשיא המעלות. החזו"א זצ"ל באגרת לתלמיד, שכנראה היו לו עתים שנפל בעצבות והיתה לו חלישות הדעת, כתב: הט לבך אל השמחה... כי ע"י השמחה החכמה שורה מעל... עכ"ל. השמחה פותחת הלב כדי לאפשר לחכמה ליכנס לשם. אבל בד"א, בשמחה של מצוה שבאה מכוכד ראש שאין מעורב בה חוכא ושחוק, אבל אם הדין חוכא מעורב בה, חדותא מאי מהני...

* * *

בחנוכת בית המקדש שעשה שלמה עשו חג לפני ה' שכעת ימים, ואח"כ עוד שבעת ימים, וכתוב: "ביום השמיני שלח את העם ויכרכו את המלך, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" (מ"א: ח: סו). במס' מו"ק (דף ט). דרשו: "שמחים" — שנהנו מזיו השכינה, והקשו המפרשים, מנין לנו ששמחו מזיו השכינה — הלוא אפשר לומר שהשמחה היתה על שנהנו משולחן המלך שעשה כסעודת שלמה בשעתו, והיו שם ריקודים וזמירות וכדומה — מאי משמע שהשמחה היתה על שנהנו מזיו השכינה? ותירצו, שההוכחה שהיא שמחה של מצוה היא כשדואים איך מרגישים ביום המחרת, אחרי שכבר תמה ונשלמה השמחה — אם היתה שמחה של שטות והוללות, לא נשאר שום רושם מהשמחה לאחר כלות השמחה. אדרבה — מרגישים עצבות על התנהגותם ועל שהקילו ראשם וכיזו עצמם ואחרים. אבל אם זו באמת שמחה של מצוה — "על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" — שמחה של הודאה להקב"ה על שהשרה שכינתו בבהמ"ק — שמחה זו עושה רושם על העתיד, ומרגישים השמחה גם לאחר זמן. אם "וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב" — הרי מוכח שהשמחה היתה שמחת זיו השכינה.

וכן הוא בשמחת פורים, שהשמחה צריכה להיות על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל עמו — על חסדי ה' שהציל אותנו מיד המן צורר היהודים — על גדולת מרדכי ואסתר. ולבני תורה יש שמחה מיוחדת, כי בימי מרדכי ואסתר קיימו וקבלו התורה שבע"פ, אשר היא כל חיותנו ושמחתנו ושעשועינו, ובה אנו הוגים יומם ולילה.

* * *

יש נוהגים לומר דברי תורה על ענייני המגילה והחג וכטח שזה דבר בעתו ודבר נעים. אבל יש שאומרים "פורים תורה" — מכלכלים דברי המגילה ודברי חז"ל ועושים דרשות של דופי וליצנות — על זה חלילה לומר דבר בעתו מה טוב, דהא איתא בסנהדרין (קא.): ת"ר הקורא פסוק של שה"ש ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו (פירש"י: במיסב על יינו, עושה שחיקותיו בד"ת... לשחק בהם בני המשתה) מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק

מפושעים, וי"ש כשפושע הוא עשיר וימן עיניו אל המנון של הפושע כדי שבי' פלגסמו צניקל ויורל לעצור להשי"ח בהרצת הדעת הזו לפשו, וי"ש כשש זורל כהעשיר כדי להחזיק ישיבה, ואמר ששאי להחמיר עמו כדי שיפגל ממנו הכרה להחזיק מורה, והו' לדרום, וצאמת בשניהם לא ימון לקבל ממון מפושעים, דידוע מי"ש הפני יששכר צאגרא דכלה (פ' אופעים) שהתפרנס עמנו וצניו מפושעים זה מזיק לו ולצניו וכן העיר שרשה צעירי, וגם צוסייע ממנון הפושעים צקוים השיצה ג"כ כצכ פירשו האוסור הצוקים שבדורנו, וי"ק מרו אדמו"ר מסאעמאלר זצ"ל אמר לי כן צומד, וכן הגר"ק מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל, ופירשו הפסוק (מהלים קי"ט ג') זעפה אחמתי מלשעים עוזי מורקא, דכך עוזי הוא מלשון (שמות כ"ג ה') עוזצ מעוצצ עמו, דהיינו שרוא מפחד שפי"י ממון פושעים יחי קוים השיצה, והו' שאמר רש"י שמה חומר שפיון שגלמד לגרף פושעי ישראלים למעיווחמו ולחפלתמו ונלמד מסממתי הקטורת רשאים לחבל מהם ממון, זה איוו שצאמת הוא מסרון גדול כמו שפירשנו, ועל כן מוצח הקטורת צריד להיות דוקא כנגד הארון.

תשא

ה' ויהמחם, וי"ל העשם דמושל אומן כופר, דכחוצ כופר נפש לה' וכחוצ מרומת ה' שיהי נחויחם לשם שמים, ואיקחא בפסחים (י' ע"צ) כחוצ (מהלים י"ז י"א) עד שמים מסדד וכחוצ (שם ק"ח ה') מעל שמים מסדד, ומשני כמון צעושין לשמה הוה מעל שמים, וידוע דמעל שמים הוה למעלה מן הזמן וע"כ מהכי גם על להצח.

ודרציו אהרן וצניו ממנו. צולקיש (רמז שפי"ז) בשם מדרש"ח (פע"ז), למדנו קדוש ידום צמשה אהרן וצניו, לא להכהים צלד יחמה קדושה. אלא להכהים וללוים ולשרהל כולן שצאמר דבר אל עדת בני

ומוצח הקטורת, ואמר שם נגד בני חיי ומזוני, וצאמת גם צוטים אלוילק מפורש כן שרוא נגד בני חיי ומזוני רק צאופן אחרג. ואמר שהלמן הוא כנגד מזוני וממורה כנגד חיי, וי"ל כיון דהשפעת המורה צאה מהממורה וצמורה כחוצ (דברים ל"ז ע"ז) כי הוא חייבם על כן הממורה היא נגד חיי, ומוצח הקטורת כנגד צנים, ולא פירש העשם של שייכות לצניו, ע"כ מוצח הקטורת צריד להיות נגד הארון לרמז שצריד לגדל צנים צמורה, וע"ז כחצ רש"י שמה צאמת משור מכנגד הארון לפשו דהיינו שיש ללמוד גם אומנות כדי שיצה ליי עשירות וממון, וכצ"צ (כ"ה ע"צ) הרואה צומחים ידדים ושיעשור יצפון וכן לדרום הכוונה שצריד ללמוד גם קלח חכמות צרות, ע"ז כחוצ לפני הכפורת דצעניו דיקחא נגד הארון, שצריד לחצויע צחמלדים שצריד להיות דוקא נגד הארון שלא לעסוק בצצברים אחרים, עכ"ד.

ולפי דרכו י"ל קלח צאופן אחר, הכי אמריון צכריקות (י' ע"צ) ופרש"י (פ' חש"ה) כל חטיות שאין צה מפושעי ישראל אינה חטיות שבהי חלצה ריחה רע ומחלה הכחוצ עם סממני הקטורת, ולפי"ז ואמר האומר שרשאי להחמיר עם

ולברנן אש כופר נפשו לה' צפקוד אוחס ולא יחי' צבה נגף צפקוד אוחס. הכ צפקוד אוחס צמרה נראה דמרומו כמון מה דאיחא בצרמח (ס"ז ע"צ) עה"כ (דכ"ה כ"ה ע"ז) וצכהמית ראה ה' ויחם, מה ראה, ר' יצחק נפחה אמר כסף צופורים ראה, פרש"י שיקון לפרון לכפר וטכשו האזכר כפרמו עיי"ש. הכי דכסף הפופורים שצמון משה כגון צמון דוד, והוא מרומו כמון, ומנו אש כופר נפשו ולא יחי' וגו' מלשון כוי' כדרשיון צודה (ני"ד ע"צ) יחי' צבווייתו יחא, וכהא ה"ק ולא יחי' קוים להנגף צפקוד אוחס צמון דוד, דמיוח הכ כופר יחי' שרחה

7 אִם־בַּחֲקָתִי תִלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ד וְנָתַתִּי

ג אם בקומי תקבון וית פקודי תשרון ותעבדון יתחון: ד ואתן

לקט בהיר

רשי

(ז) כן הוא הגירסא ברוב ספרים, וגירסא הנוכח כשהוא אומר ועשיתם אותם, וגם לפי גירסא שלפנינו כוונת רבינו על מינה וגו' שהוא ועשיתם אותם, שהלא הוא בעצמו מפרש גם זאת מלואי תשמרו על לימוד התורה (גדלקמן), ופשוט שכן הוא, שכמו שבחקתי תלכו אין לפרש על קיום המלוא משום דכתיב לבדו ועשיתם אותם שהוא קיום המלוא כמו כן ואת מלואי תשמרו אין לפרש על קיום המלוא, כלומר אומרו ועשיתם אותם מכריז לומר שכל חוץ ממנו בין בחקתי תלכו ובין ואת מלואי תשמרו פירושו עמל התורה (רא"ם): (ח) ר"ל מינה חקתי היא התורה הק' ששם כחובבים חוקות המלך אשר פקד את עמו, ומינה תלכו היא הלימוד, ואת הבי"ם פירושו "בו" שחלמדו בו בתורה, ואמר "עמלים" ולא אמר לשון לימוד, כדי לפרש לשון הכתוב "תלכו" שפירושו שכל מקום שחלך, שם אהיה בה בתורה, ואין לך מקום חוץ ממנה, וזה ג"כ פירושו של עמלים, כלומר הפך זה והפך בה דלכה זה וזה תחוי וסיב ובלה זה ומינה לא תועה, והכוונה בזה שלא דוקא כשאתה צריך לידע דמינה והלכותיה היאך להנהיג או תלמוד אותה, אלא צריך אהיה ללמוד אותה אפילו בלי שום צורך רק משום שהם חוקות המלך ב"ה, עוד אפשר באופן אחר קצת לשון ההליכה, שצריך אהיה לידע שכל מה שלמדת והשגת עדיין באמצע ההילוך אהיה, ולא הגעת לתכליתה ולסופה ועומק כוונתה, ואדרבה, יותר שישגי האדם יותר מבין יודע תפירוט, וזו היא הנקראת עמל וטורח (ג"א): (ט) מינה מלואי היא ג"כ התורה הק', ששם כחובבים מלוא אשר צוה מלך העולם ב"ה לעמו, והיא נקשר למעלה עו"ה: (ואת מלואי) שאמרתי שהיו עמלים בו (תשמרו) יהיו שמורים בלבו, ורצונו לומר שחוק ממה שיהיה הילוך וכל עסקך בה חוץ מזה יהיו שמורים, ופי' השמירה בכוונת כדי לזהר עליו מלעשות עבירה וכדי לעשות מלוא (ד"ר):

אור החיים

ג. אם בחקתי תלכו וגו'. בתורה כתיב אומר ז"ל יכול אלו המלוא, כשהוא אומר ואת מלואי וגו' הרי המלוא אומרות מה אני מקיים את בחקתי להיות עמלים בתורה ע"כ, וטעם שקרא הכתוב עמל התורה חוקה, ללד שיש בה מלוא אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמים וגו' והם ידועים אללו, כי חפץ ה' בעסק התורה חוקה חקק, ותמלא שאמר ז"ל (קבלת רב פ"ג) כי לטעם שילמוד האדם תורה בחשק תמיד גזרה הכתובת ויתברך שיהיה האדם לומד וזוכה, וטעם אומרו חקתי לשון רבים, ירמוז לז' תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ומסורת הכיבוד לשון יחיד שאין וא"ו בין קו"ף לת"ו, לומר כי תורה שבעל פה היא כלולה בתורה שבכתב ושם בנינה. עוד רמז באומרו חקתי

אור בהיר

(א) וכללו כתב בקמ"ץ חתח הקו"ף ותייר"ק חתח החי"ו. (ב) כוונת הלימוד שהיה לשמור מלא מעשה ולעשות מלוא עשה, ופי'

אור החיים

דוד חושב לעשות עניינים ורגליו מוליכין אותו מעמלם אל בית המדרש לרוב החפץ והרצון ורכגילות בדבר, והוא אומרם את בחקתי תלכו פירושו הליכתכם מעמלם תהיה אחריה כמאמר דוד לרוב החשק והרגילות:
 (ג) עוֹד ירלכ על פי מאמרם ז"ל (זוהר ח"ג ר"ב). כי התורה יש בה ד' דרכים והם פשט רמז דרוש סוד ומאלו נפרדו ע' פנים וכל אופן לכמה אורחין ושבילין ונתיבות, והוא מה שאמר חקתי לשון רבים, תלכו פירושו בכל אורחין ושבילין ילך זהם בפירושו הכתובים, ולא יאמר שאין בתורה אלא פשטי' המובן לכל:
 (ד) עוֹד ירלכ באומרו תלכו על דרך אומרו (משלי ג') בכל דרכיך דעבו וגו', וכתב רמב"ם בפרק ג' מהלכות יסודי התורה (הלכות דעות) וז"ל ישים אל לבו כדי שיהיה גופו שלם וחזק כדי שיהיה וכו' לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות וכו', נמלא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד ה' ע"כ, והוא מאמר הכתוב כאן את בחקתי תלכו בשביל עסק התורה תלכו בכל דרככם באילה וכו' במשחה בדיבור וכו' בכל מעשה המסובב מהבעיות:
 (ה) עוֹד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (סנהדרין ל"ד) שהרשות נחונה ללומדי תורה לפרש בה ולדרוש כמנה אורחין ושבילין ותלמיד ותיק יחדש דרשה הכתובים כאשר יוכל הכתוב שאת ככל אשר תשיג ידו בתורתו, ויזו ה' כאן באומרו את בחקתי שהיא התורה תלכו בפרדסה תנאי הוא הדבר ואת מלואי וגו', פירושו שלא יהיה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, שלא לטער את העמל, ועשיתם אותם"י) שלא לעמל את העבור, והוא מאמרם ז"ל (אבות פ"ג) המגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין לו חלק לעולם הבא:

אור בהיר

אומרו ואת מלואי תשמרו כדי שתשמרו. (ג) כמאמר הקראים ע"כ. (ד) שלא לעשות מה שאמרתי להשמר. (ה) שלא להשמר מה שצויתי לעשות. (ו) מה שיצדק מלכו. (ז) דוקא או. (ח) אבל בלא זה טוב לו שלא לימוד. (ט) ולא אמר ומלואי תשמרו וגו'.

ועין השדה יתן פרויו והשיג לכם דיש אתבציר ובציר ישיג אתזרע

לקט בהיר רש"י

לעת הארץ (ג"א): יא כרוב ספרים לא גרסינן לה, רק בלילי שבתות, ובקצת ספרים איתא ג"כ ובלילי ימים טובים, ולפי"ז נהכה פירושו שאו יושב כל אחד בביתו ואינו עוסק בשום דבר מול להיות משוטט בחצרות, ולזה הוא אז בעתם שאינם לטורח בני אדם, אבל לפי גירסא בלילי רביעיות ובלילי שבתות אין לומר טעם זה שהרי לילי רביעיות פירושו

לילה השיך ליום רביעי שבת, וכן הוא גמ' תענית, ופירש שם רש"י בלילי רביעיות ובלילי שבתות דאין טורח לבני אדם דאינם הולכים לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים עכ"ל, ופירושו דאיתא בפסחים ק"ב: י"ח ריבוא מלאכי חבלה יולאים בלילי רביעיות ובלילי שבתות ובראשן אחת ששמה אגרת בת מחלת יש להם רשות לחבל, ולזה מוועין עמקן בני אדם מללאם, והגירסא הנכונה רק בלילי שבתות מפני ב' טעמים, חדא שפסח המזיקין אינו רק בימדי, אבל לפני בני אדם אין מזיק ולג' אין נראה להם המזיק כלל, והשנית שאין דבר זה נוהג בזמן הזה, והיה זאת רק מימות ר' מניא בן דוסא עד אביי, שאביי דמה וגירא אותם מן הישוב לגמרי כדאיתא שם בפסחים, אבל בשום אופן אין פירושו בעתם כשהעולם צריך לגשמים, כי זה פי' גשמיים בכניו גשם שלכם, כלומר מה שאתם צריכים, ועוד כי פשוט הוא, שהלא אם אין התבואה צריך להם קללה הם ולא ברכה (מהדרש"ל), ועוד אם הכתוב אומר שיהיה תבואה בשפע שישגי דיש את ציר וכו' מה נפי"מ ממי יהיה הגשם, וכל ענין הגשם מיותר לא רק מינת בעתו, אלא ודאי ברכה בפני עמנו היא (ג"א), וכן נפ' עקב נפ' ונתתי מטר ארצכם בעתו פירש"י כן משום הני טעמא גופא, ובש"ס כתוב לאמור וז"ל: כדאמרין בערבי פסחים דף קי"ב משום דבעתם קאי אדלעיל דכתיב בקוף פ"י בהר את שבתתי תשמרו ודרשין סמיכות עכ"ל, הנה הסמיכות מה שדרש היא מדעת עמנו ולא נמלא כן בערבי פסחים: (יב) פי' ריקים מבלי פירות, אנשים ריקים (שופ' ט' ד') מתרגמינן גבריין סריקין, ורבים בלשון חז"ל, ודייק מינת "השדה" המיותר שהיה די לומר והעץ יתן פרויו כמו בכל שאר מקומות או עץ פרי, ודאי שפירושו עץ השדה שהוא הפקר ולא עץ הגן או פרדס (רא"ם), ואמר עמדין לעשות פירות, שלא יקשה לך, הלא מימות עולם לא שמענו שיהיה כן, לזה אמר שאר"י ברכה זו יקויים לעמיד המקוהו בנ"א (בב"ח), או אפשר שרובו זה ליישב מינת פרוי, אם הם אילני פקד מה זה פרוי בוא"ו, הלא אין להם פירות, לזה אמר שפי' פרוי מה שעמדין לעשות (מ"ד): (יג) סדר העבודה נשדה הוא עז"ה: אחר שנקר התבואה, דהיינו השעורים בניסן והחטים בניסן דשין אותה, והוא שמונעין השכלים להוציא אורע מן הקשין ונפרד הקש לבדו והורע לבדו, וזו הנקרא דיש, ועושין מן הורע כרי גדול ומניחין את הכרי נשדה בגורן לייבש עד קודם הגשמים שהוא תשרי, וזהו נשלה עבודת התבואה שנשדה, ומן הנציר הוא חדש תמוז, נציר נקרא קצירת ענבים מן הגפן ועשיית היין, ונחמילת חדש תמוז הוא עת הורע, דהיינו אחר שהכניסו התבואה לבית וקודם שנאו הגשמים חורשים את השדה חורשין אותה לתבואה מחדש, ואמר הכתוב שישגי עבודת הדיש את עבודת הנצירה, דהיינו שפניע עד תמוז, וצריכים מיד אחר הדיש להתחיל לנצור ענבים, וזאת תגיע עד תשרי עד התחלת האריעה, ואמר רבינו שזאת תהיה מחמת רוב התבואה והיין, לא מפני שהיו ערודים נדברים ועסקים אחרים עד שעת הנציר, שזו קללה היא ולא ברכה (רא"ם), גם לא מפני שהתבואה נתאחזה להתנשל שזו קללה ולא ברכה (ג"א), גם

אור החיים

ה. והשיג לכם דיש וגו' (יג). זו ברכת התבואה (ב"מ מ"ב). ככל למוד את גרנו יאמר יחי רגון אחר שנתלש, כדרך אומרם ז"ל וכו', הרי כי יש ברכת ה' אפילו אחר ששעו גורן,

אור בהיר

נכחה. (כב) הלא כבר אמר יבולה כל כחה, א"כ מה מוסף ברכה בה.

ותיבדון? חמכון? משבע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לכתח בארצכם: שני י' ונתתי שלום

רש"י

תעסקו* עד שעת הרע (ח"ס): ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קמעה"י והוא מחצוך במעיו"י (ח"ס): (י) ונתתי שלום. שמה תאמרו הרי מאכל והרי שיינו נוטות: תתקטלו. משמעות מינת השיג ישיג כן הוא, שהשגה יאמר על דבר שהוא רחוק ואחר שרודף אחריו זמן מה ישיגו (ב"ב): (יד) פי' מעט (הערוד), שאחר ריבוי התבואה המכר פשיטא שיאכלו עד שישבעו, אלא ודאי פירושו שכל מה שמתאכלו יהיה לשבע (רא"ם): (טו) ר"ל זו ברכה שלישית בתבואה, (ח) ונתנה הארץ יבולה, (ז) והשיג לכם וגו' פי' אחר הקצירה תבוא ברכה בתבואה שיתרבה מעמנו כמו שמן של אשח עובדי, (ג) נמעים יתבדך שהוא יאכל שיעור כבינה וירגיש שביעה כאילו אכל כמה נציעים (אור"ח), וזורך גדול יש בברכה זו, כי מחמת רוב השפע יולד חשש שיאכלו אכילה

אור החיים

והוא אומרם והשיג לכם דיש שיתרבה הנומח עד גבול זה, ועיין מה שפירשתי בפרשת צהר בפסוק ועשת את התבואה (כ"ה כ"ח):

ואכלתם וגו' לשבע"י. זו ברכת המזון נצטן כאומרם ז"ל (תורת כהנים) אוכל

קימעת ומתברכת במעיו. עוד ירצה לומר שלא ימשך לכם דבר הרגיל להיות בבני אדם כי ירבה טובם ומזונותיהם שמתמלאת תאוותם בזה ולא יעזרו כח למיכל לשבעה, אלא ואכלתם לשבע, אכילה מרובה כדי שביעה. עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (מגילה ז'): רווחא לבסומי שכיחא, והוא אומרם ואכלתם וגו' לשבע שיהיה לחמם ערב כל כך שאפילו יהיו שבעים יאכלוהו"י. עוד דקדק לומר לחמכם שאינם צריכין לפתן ללפת בו את הפת אלא הלחם לבדו ערב לנפש לאכול ממנו כדי שביעה. עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (גיטין ע') אכילה גסה הוא סם המות לגוף, והבטיח ה' שיאכלו לחמם לשבע אפילו יהיו שבעים יאכלו ולא יזיקום. עוד ירצה לזכר שיש בפירות שיש בהם שומן כאומרם במשנה (סוטה מ"ח). טעם הפירות ושומן הפירות, והנה כל האוכל שיש בו שומן אדם אוכל ממנו ומרגיש בכדי שביעה מה שאין כן כל אוכל שאין שומן בהם שיאכל אדם וממלא בטנו אין הרגש

אור בהיר

ו. ונתתי שלום בארץ. צריך לדעת למה הולך לומר זה אחר שכבר אמר וישבתם לשבע. ואולי שיכוין על עס בני ישראל עמלם שלא יהיה להם פירוד הלצנות, שיטע ה' ביניהם שלום

(כג) שפי' ועשת" שהברכה תעשה את התבואה לרוב. (כד) מה זו ברכה, פשיטא שאם יש להם שיאכלו לשבע. (כה) ופי' לשבע אחר שבע. (כו) מה קשר יש לברכה זו לברכות שלפניו שכולל אותם בפסוק אחד. (כז) והוא מיותר, וכי יש לשבת בטח מון לארצכם. (כח) בקשר עם מה שלפניה.

בְּאֶרְץ וְשַׁכְבְּתֶם וְאִין מְחִירִד וְהַשְׁבַּתִּי
חַיָּה רְעָה מִן הָאֶרֶץ וְחָרַב לְאִתְעַבְר
בְּאֶרְצְכֶם: וְרַדְפְתֶם אֶת־אֲיִבֵיכֶם

שְׁלָמָא בְּאֶרְעָא וְתִשְׁרוּן וְלִית
דְּמַנִּיד וְאֲבַמְלַ חַיָּתָא בְּשִׁתָּא מִן
אֶרְעָא וְדִקְמַלִּין בְּחֶרְבָא לֹא יַעֲרִין
בְּאֶרְעֵכֶון: וְתַרְדְּפוּן יָת בְּעַלֵּי

לקט בהיר

רש"י

גפה, וזה מוזק בגשמיות וברוחניות כידוע (ד"א): (טז)
פי' אחר שאמר וישבתם לבטח בצרעתם שהיא השלום מנמוך
מן האויבים מקצת, אמר, ונמתי שלום צורך פי' צורך
עלמה בין היהודים עמם יהיה שלום ולא מלחמה ומריבה
ופיוד לבנות (אדה"ח), וכן פירשה ראב"ע והרמב"ן ז"ל,
ואחר כל זאת יקשה מה ענינו של שלום כאן צורך צרכת
המצואה, שהלא אחר השלום בפסוק י' חוזר לצרכת הארץ, ומה יהיה חקר אם יאמר את השלום לבטוף בין את השלום מנמוך
ובין את השלום מצפנים, הלא קושייתם שהקשו אם אין שלום אין כלום יהיה מתורן בכל מקום שיכתוב אותה, ועל זה מירך
שנמכוון כתבה המורה בצמצום המון, שרצונו ללמדנו דבר זה שהשלום שקול כנגד הכל ואפילו כנגד מוות, שאם אין שלום אין
צרכת המון נחשב לבלום (רא"ם): (יז) פסוק הוא בישיע' מ"ה ו', אבל לא כפי ובורא את הכל, אלא יור אור ובורא
משך עושה שלום בורא "רע" (וכן הוא ב"כ"), ואנשי כנסת הגדולה תקנו לומר צרכת ק"ש ובורא את הכל משום לישאל
מעליא כדאיתא בצרכות י"א: ולעניינו אין נפ"מ, שהנביא אומר דבר והפוכו, כמו משך הפוכו של אור כמו כן רע הפוכו של
שלום, שמיצת רע כולל כל דבר שאינו טוב ושלום שולל כל דבר רע, הרי לך ראיה ששלום כנגד הכל (בד"א): (יח) פי'
הכתוב סמך עלינו שנינו שאומרו לא מעבור פירשו אפילו לא מעבור שאפילו יראה ופחד לא תבוא לכם מן החרב, ולזה לא

אור החיים

וריעות. או אפשר שיכיון על כללות העולם, ותדע
שכשמדבר על ארץ ישראל מזכירה כבינוי כאומרו
בסמוך בצרעתם, וכאן אמר צורך שמצטיחם כי
יהיה שלום בכל העולם, ותמצא שחפ"י' צדבר,
ולא ולמד מפרי החג ע' כנגד שבטים אומות,
ומאמרי רז"ל (סוכה נ"ה) צענין זה, גם כפי הטבע
כשיש מלחמות בעולם יחרדו גם היוצאים בטח לקול
ענות מלחמה, ולזה גמר אומר ושכבתם ואין
מחירידי?);
והשבתי חיה רעה"י. פירוש ללד שהצטיחם
ה' שיהיו יושבי צעה איש תחת גפנו
ותאנחו מזה יסוצב שהדרכים הרחוקים קלת מן
הישוב תחמטע בהם רגל דורכת, וכיון שכן ימלאון
שם חיות המדבריות ויתקרבו לבה אל הישוב, לזה
אמר והשבתי חיה רעה מן הארץ"י פירוש ארץ

אור בהיר

ע"ה פי' וא"ת מה איכפת לך. ע"ה הגם שכבר אמר וישבתם לבטח, אלא ודאי כדרכינו. ע"ה ומהי חיה יהיה מיה רעה, ובי
צאחה מדינה ישנו חיות, ואם ר"ל במדבריות, הלא צרכת היא אם ישנם לצודם וליטות מהם. ע"ה צה"ל הידיעה.

דְּבָבִיכוֹן וְיַפְלִין קְדַמִּיכוֹן חֶרְבָא:
וְנַפְלוּ לַפְּנִיכֶם לַחֶרֶב: וְרַדְפוּ מִכֶּם
חַמְשָׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּבָה

דְּבָבִיכוֹן וְיַפְלִין קְדַמִּיכוֹן חֶרְבָא:
וְרַדְפִּין מִכֶּון חַמְשָׁא מֵאָה
וּמֵאָה מִכֶּון חֶרְבִּיתָא יַעֲרִיקוּן

רש"י

לקט בהיר

דרך ארנכס ממדינה למדינה (ד"א): (י) **לפניכם**
לחרב. איש צחרב רעה"י (ד"א): (ח) **ורדפו מכם**.
מן החלשים שבכם, ולא מן הגבורים שבכם (ד"א):
חמשה מאה ומאה (מכם) רבבה. וכי כך הוא
המשבון"י, והלא לא היה לרדף לומר אלא מאה מכם
שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטין העושין
את החורב למרובים"י העושין את החורב (ד"א):
כתב וחרב לא תנא ולא מעבור צארנכס, כי אין צורך
(רא"ם): (ט) שמיצת ונפלו פירושו מעמם, לא שאלה
תפיל אותם (רא"ם), גם מיצת לפניכם מעיד על זה שלא
בידכם ולא תחת ידכם יפלו רק לפניכם שאין אדם נוגעים
בהם (ג"א), ועוד מדאמר ורדפתם את האויבים ונפלו, הרי
שעדיין צרדיפה קיימין, שאפילו לא השגתם אותם (בד"א),
וא"כ מה זה "לחרב", לא לחרב שלכם אלא לחרב רעהו,
יעשו זאת, מפני הבהלה וטירוף הדעת, או מפני שיהיה נוח
לו לברוח שאין חבירו עומד לו צדרכו (רא"ם), והש"ס אינו יודע מאי קאמר: (כ) שאל"כ אלא לומר שהרודפים יהיו מכם
ולא מן האויבים, מיותר הוא, כי פשוט הוא, ועוד היל"ל ורדפו חמשה מכם פי' מן הצבא המוכן למלחמה לא יהיו הרודפים
אלא חמשה, אלא ודאי פירושו מקצת מכם ולא כולכם, ואותו המקצת יהיה חמשה (רא"ם), וא"כ צהכרת שפירושו מן
החלשים, שעל הגבורים לא יאמר מקצת, שהרי הם עיקר כח האומה, והם הם הרודפים בעצמם ולא מקצת, ודאי שפירושו
החלשים (ג"א), וכפל ואמר ולא מן הגבורים, כדי שלא תאמר שפי' מן החלשים אפילו מן החלשים, וגם הגבורים לא ירדפו
יותר, לזה אמר ולא מן הגבורים (אדה"ח), וזה לשון הש"ס: לך שינה (לומר מכם חמשה ומאה מכם) לומר לך דהאי מכם
אין פירושו כמשמעו אלא מכם לשון מן כמו ומן אחיך עמו דהיינו עני וחסם עני הוא חלש עכ"ל, ודבריו ז"ע דמשמעות
מיצת מכם אינו כן: (כא) פי' אם חמשה ירדפו מאה א"כ מגעת לכל רודף עשרים נרדפים, לפי"ו אם הרודפים הם מאה
מאה פעמים עשרים הוא רק ב' אלפים ולא עשרת אלפים, (ובש"ס כתב שמלא מנייה בשם מהר"ר יעקב מאורלייניש פירוש
נאה (ולא זיין מקומו) והאמת שפירוש נאה וערב הוא, ואני מלאמיו במדרש רבינו בחיי, אך אין ענינו לכאן, שאין רצונו של
רבינו בחיי להעמיס פירושו צדברי רש"י, ואין לומר שהסיפא מיירי צבורים, שהלא גם שם נאמר מכם המיותר, הרי שגם
הם חלשים (מ"ל), ועיין בלחיה רצה פ"ג שפירשו שם חלשים וגבורים צדברי מורה, ולא לענין כח גשמי, ופשוט הוא שגם
המ"כ רבינו כוונתם על זה האופן, שהלא כל הענין מדבר אם צחקתי תלכו, וכולהו נסי נסי, ומה נפ"מ גיבורי כח או
חלושי כח גשמי וכי עורת ה' צבורים, וזה פשוט וצרי: (כב) פי' כל מה שמתרבים יותר יעוררו איש את רעהו וילמדו
ויחזקו זה את זה, ויש צעצודתם יותר קיום ומעלה, רבים מקשים, הלא גם לענין פורענות צבורת האויבים נאמר (האויבו
ל"צ ל') איכה ירדוף אדם אסף ושנים יעושו רבבה, ולא הקשה לרז"ל כלום שאינו לפי המשבון, ושם לא שייך מירוך זה, ואין

אור החיים

אותם אויבים ללד אויבי ה' רשעי הגוים נקראים
אויבי ה' אויביו, גם ללד שידוע ה' כי כל האומות
שונא ישראל צבטע המתקנא"י והוא שנאה יסודית
ואין לה תמורה:
ונפלו וגו'. אומרו לחרב"י פירוש תהיה נפילת
האויבים לפני עם ה' כשיעור הנפילה
אשר תהיה מהחרב, וצדכך רמז ירצה על דרך

אור בהיר

ע"ה הגם שאין נראה שנאחס. ע"ה והוא נראה כפחירה לאומרו לפניכם, שמשמע שצדדיפה לחוד יפלו קודם הגעתכם
עליהם. ע"ה ושניהם אמת, תהיה לפניכם וגם תהיה מהרב. ע"ה שהרי הם מעמם יפלו בלי נגיעת ידינו גם.

אַתְּכֶם: יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִייתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם:
7 י אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִלְּמַדְיָן הָיוּ עֲבָדֶיךָ וְתִגְרִית נִיר עֲמִמָּא מִכּוּן וְדַגְרִית יִתְכוּן

יִתְכוּן: יב וְאֲשֶׁר־יִשְׁכְּנֵנִי בְּיַעֲבֹן וְאֲתוּי כְּכּוּן לְאֵלֶיךָ וְאַתּוּן תִּהְיוּ קְרָמִי לְעַם: יג אֲנִי יְ אֱלֹהֵיכֶם דִּי אֲפִקִית יִתְכוּן מֵאֶרֶעַא רְמִצְרַיִם מִלְּמַדְיָן הָיוּ עֲבָדֶיךָ וְתִגְרִית נִיר עֲמִמָּא מִכּוּן וְדַגְרִית יִתְכוּן

לקט בדייר

רש"י

(ב"ב): (לב) דוד המלך יר"ה אמר ואל על שאלו ויהונתן בנו שנהרגו במלחמה, והוא דרך משל ומליצה כאילו המגן שלהם לא היה נתקן כראוי ולה נכנס בהם הפך וההרגו: (לג) פי' מן הקמח עושים המגן ממחכת קשה שלא יזיק בו הפך הנרקק, אבל מפני כובדו יש עושין אותו מן חמית עץ וממסין העץ געור בהמה מבושלת ש"י הבישול נעשה העור קשה, גם מוסיפין אותו בשמן שלא יקבל את הפך כלל אלא יגעל אותו ויחליק מעליו ויפול לארץ, וכאן היחה להפך שגעל את השמן, כמו שגמר אומר הכתוב שם בלי משות בשמן, ולה לא געל את הפך וקיעלו, והיא מליצה כנ"ל: (לד) ואינו כמו את האלקים ההולך נח, או אשר החלהבו אבותי לפניו שפירושו עבודה השלימה, אלא הוא טיול הערב והענוג עלין רוחני שאין למעלה ממנו (איה"ח): (לה) זה יאל לו לרבינו מאומרו בחובבס, ולא תהיו נחבאים ממני כאדם הראשון, וא"כ שלא תהיו נחבאים יכול לא תיראו ממני ת"ל וכו' (ב"ב): (לו) העול הוא ב' חתיכות עץ, אחת על נואר הבהמה ואחת מלמטה ומתבטן ב' יחידות בשני נדי הנואר שבה העול על נוארו ולא ילך לפניו או לאחור, וכשרוצה להחיר עליו נוטל שתי היחידות והעול נופל מעליו, וזה שאמר הכתוב ואשבור מוטות עולכם אשר מנרים נחטו עליכם ונפל העול מנאריכם וזה ואלך אחכם קוממיות:

אור החיים

ירצה באומרו והייתי לכם לאלהים ללד כי בזמן הזה אמונת אלהותו הוא מפי הנביאים, לזה אמר כי הנה ימים באים שכל עם ה' יוכר להם אלהותו ית' וידעו כי ה' הוא האלהים, והוא מאמר והייתי לכם לאלהים שיכירו אלהותו מלד עלמס"י, וללד שהכרה זו ישנה לכל הנבראים דכתיב (זכריה י"ד) ביום ההוא יהיה ה' אחד, לזה אמר ואחת תהיו לי לעם הגם שהכרה שוב בכל לא יהיו לו לעם אלא עם בני ישראל. ואומרו אני ה' וגו' יחבאר על דרך אור בדייר

ק"ג) זה פי' מינת לכם. ק"ד) שפי' שם מרחץ מנרים זה מנרים, מביט עבדים זה גלות האחרון שמכרתו לכל אומה ולשון ממש עבדים, ולפי' אין אנו נרעים לרמו גאולה האחרון במאמר ואשבור מוטות וגו', אלא נרמו במאמר מהיות להם עבדים.

אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת: פ י וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת פְּלִהֲמִצּוֹת הָאֱלֹהִים:

קְהָרוּקְא: יד וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן קְמִימְרִי וְלֹא תַעֲבְדוּן יִתְ כָּל

רש"י

בלע"ז: קוממיות. בקומה זקופה (ח"ס): (יד) ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה (ח"ס). ולדעת* מדרש חכמים (ס) יכול לקיום* המלות, כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הכי קיום המלות* אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה (ח"ס), ומכ ת"ל ל"ה, אין לי אלא המכיר את רבונו ומתכוין* למרוד ב"ה, וכן בנמרוד* (ברא' ח"ט) גבור ליד לפני ה', שמכירו ומתכוין למרוד בו, וכן באנשי סדום* (שם ח"ט) רעים וזעזאים להי' מאד, ומכירים את רבונו ומתכוונים למרוד בו (ח"ס): **וְלֹא תַעֲשׂוּ.** משלח תלמדו לא תעשו (ח"ס), הכי שתי עבירות (ח"ס):

שְׁנוֹ נִשְׁמַחַת • לַעֲזָ • לְקוּיִם • מִצּוֹת • יִמְכוּן • כִּמְרוּד • חֲאֲשִׁי סוּדוּם

לקט בדייר (ז) ומסיים בה בנ"ב, ולא יהיו יראים מכל בריה עכ"ל: (ח) מינת שמעו כאן אין פירושו שמיעת און או מלשון הבנה, אלא פירושו לא תניחו מה שזויתי אחכם, כמו וישמע יעקב אל אביו ואל אמו (ברא' כ"ח ז'), וחזר לראש הפרשה שאמר ואם בחקתי חלבו שפירשונו בו עמלים בתורה, אמר כאן שאם לא תהיה כן, ולכאורה משמע שב' דברים אמר רבינו, לפי שבחלת הפרשה אמר הכתוב ב' אופני הלימוד, הא' מי שעמל וטרח בה לדעת דרכיה טעמיה ועמקי סודותיה הגם שאין לו זורך בהם לקיימן, והב' שלומד דיניה והלכותיה על מנת לקיימן, ולה אמר כאן להיות עמלים זו מה שכחז שם אס בחקתי חלבו, והשנית לדעת מדרש חכמים זו מה שאמר שם ואת מלות שמערו, וקורא אותו מדרש חכמים שכל דבריהם ז"ל אין לך אפילו הלכה אחת בתורה שחולק לקיים כמזוהר, ובי' דברים נכללו באומרו ואם לא תשמעו לי, כן נראה בהשקפה ראשונה, אבל בנ"ב שמעו נעבו כמעט כל דברי רבינו אין כאן אלא דבר אחד, וכן יש מי שגורס ברש"י "לדעת" מדרש חכמים בלא ווא", ולפי"ז בהכרח שאפילו לפי הגירסא בוא"ו אינו דבר נוסף אלא סיפא מפרש לרישא להיות עמלים בתורה והיינו לדעת מדרש חכמים (ב"ב), ובמעט התבוננות נראה ויכיר האמת שאין כאן ב' דברים, כי בשלמא בשעת הלימוד יש מי שכל לידו דבר שאין לו זורך בפועל לקיים, כגון הלכות הכנים נשים ועבדים וכו' והוא לומד אותו בעיון בעורח ועמל מחמת שהוא רגון קונו ב"ה להגות באמרוטיו, הנה יפה עשה ושכרו הרבה מאוד, משא"כ בעת הלימוד וביטול התורה לא שייך זאת, כי מי שהוא לומד כל ימיו דברים השייכים לו לקיים בפועל יאל בזה כל החתיבות בלימוד התורה ואין לו סוס פגם ועון, ולהפך מי שאינו לומד כדי לדעת מדרש חכמים וכדי לעשות, לו יהיה שלומד כל ימיו מוטב לו שלא ילמד ויבואו עליו כל העושין האמורים להלן, ועיין לקמן: (ט) פירושו מה שקבלו רז"ל איש מפי איש הלכה למשה מסיני, ומה שדרשו ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וכן כל מה שהוסיפו לגדור ולגזור ולעשות משמרת לשמרת: (מ) פי' בשלמא אס היה המדובר מכל התורה כולה ומעבדות ה' בכלל שפיר חיצה "ל"י, שאז היה פירושו שאיכס שומעין לי בכלל כלומר לא תקבלו עליכם חלקותי, אבל אמר שאמרט שהמדובר הוא רק מלימוד התורה אין שייך חיצה "ל"י והיה די לומר ואם לא תשמעו או ואם לא תשמעו זאת: (מא) פי' יודע הוא מה זו מורה ויודע היה ללמוד להשיג ולהבין כוונותיה ואינו רוצה, ולאפקי מי שדעתו חסר וקצר ואינו יכול להשיג או אינו לומד מחמת אונסו וערדהו, או אפילו הוא איש צעל מחמת חסותו ומיעוט תשקו (הגם שעובר בעשה) אינו נכנס בסוג זה של מתכוין למרוד, והכוונה בזה שכל הקללות המנויות לקמן לא יחול עליו רק באופן זה, וכן לפי דרשת חז"ל שהכתוב מקושר זה בזה שביטול התורה מביאו וכו' וכו' עד שכופר בעיקר אין הדברים נאמרים רק באופן שמתכוין למרוד, אבל בלא זה אפשר לו לשמוע מאמרים בכל פרט מה שיש עליו לעשות ועשה (ב"ב): (מב) המשך דברי רבינו שהם דברי חז"ל בנ"ב הם עו"ה:

אור החיים

יעוין שס: שיוצדק לומר בכפל התנאי ואם לא תשמעו, ולא יד. ואם לא תשמעו וגו'. לריך לדעת היכן נלעוו היב לריך להתחיל אלא מואס בחקתי תמאסוסיי, בנחנאי על השמיעה בתחילת הפרשה ונראה כי כאן נתכוון הכתוב להעירך כי מה שאמר אור בדייר קטו) זה הפך אס בחקתי חלבו.

זבול חוקי כמסתמא ולא סללא והמריד וגם חמר ישרל במיש רמניש'ס י' ספרמנות — והנס ו כענת סו מתענים כו ירשלים כענס סווס סוס סייני סמר חקר ככל אל י' סאלע'ס למעריכ וכתבי כמלות פ' לין חמר'ס י' סקור'ס פ' סביסו גזמ'ס ח' משלל'ס כ'ס כ'ס'ס ו'כס'ס ששכו של סו'ס עול' ח' סר'ס זכולס וכדומה ולעומת ז' ז' לעומת ז' עשש' של ו'שיכ ענש ז' ענמו של י' סמר וכעס ככ'ו של ז' עננה כעול' סר'ס כו ולענמה אכל חקר לו עיי' ססכלל סמור סמלור חוק'ס'ס *

ס סל'ס פייס יוסק ס'ת קבי'ס ל'ני גול' ס'ת לו וכמסומ'ס סור'סל ויי' ככס וס'ס סר'סל ו'ספיד פ'ר מיש'ס [וכרי' לסממה' סבל'ס ענמו על עכרי' ומתסור'ס'ס כ'ס כ'ר' מערי'ס על ס'סן מוככ' סכרי'ן ועמד לסל'ר סמר'ן ג'ס וסיני סלוס ענמו מ'ז ס'ס סבוס לין ל'ס ז'ס סול'ס עכ'ס לין ז'ס סלסכ'ס ומל'קרי'ס סיני סל'וס מוכרי'ס ייני כ'סן ע'ס סלוס י'ני לין ל'ס כ' סלוס סמס'ס ל'נו מ'רני'ס'ס

י' ד'ת' אכנס וכו' וברור'ש

י'כ' ד'ר' רב וכו' ובר'א ז' ח'ת' שיש' אדה משי'ש ו' אדה משי'ש כ'ל אשר אדה משי'ש כ'ל סמאבל'ס ו'ס'ס אפ'שי'ני זכ'ר כ' ס'ל' הוא שנת' השס'ס'ה ז'ה לסוב' לסל'לה ל'א סל'כ וזכ'ר כ'שנת' ד'אבי'ל ו'כ'ר וז'א'ר ע'ת' כ'שס'ס'ה ו'דסד'ר סמ'ת' ד'שקר' י' אל ל'כ' על כ'ן א'חול' ז' ו'רש'ס'ס' לסוב' ע'יי' א'ל ל'כ' על כ'ן א'חול' כ'ל'ל' ס'ס'ס' כ'ר'י' כ'י' כ'י'

כ' סקרי'ס מעוכ'ר לכרי'נו לכ'ר וערי'ן מ'רני'ס'ס' נכ'ן וג'ס ח'ס' יוסק' לא נעשו ל'לו' כ' לא סלמי'נו כו ע'ר ע'סנו קול' ככ'י כ'רני'ס'ס' ע'כ' י'ס' א'ס' ח'ס' ס'ל' ס'ס' יוסק' ח' ס' א'ס'ו ל'ל' פ'י' כ'כ' ע'שי'ן י'כ'ר ס'י' מ'קרי'נו לכ'ו ס'ס' ל'ן י'ר'ל' מ'תסי'ס'ס' א'ל' ע'י' כ'יי'ת'ס' של ע'נמ'ס מ'כרי'ס' ס'ס'ת' ס'י'ס' א'חמ'ס'

ד'ר'ש פ'ר' סבת חק'ני'ש' לפ'י' *

ד'ר'ש פ'ר' י'ס'ק'. לג'ס פ'י' ז' סמ'ס'ס' מ'רין סמ'ת י'ס'ק' א'ס'יס' כ'סמ'נו ע'יי'ס'ס' מ'ל'ת' ס'ס'ע'ס'ר' ו'ק'י' לא מ'סור'סמ'ת' ס'ה כ'ל ז'מן ס'א'י' מ'ן ס'כ'ס'ס'ס' ס'י' קיי'ס' לא מ'סמ'כ'רו ל'מל'יס' [ס'ר'י' ח' ז'י']. כ'ס'ר' ס'י' ד' ס'ל'ק'יס' א'ס'ר' ס'ול'מ'י' א'חמ'ס' מ'ל'י'ע' מ'ס'יס'ת' ל'כ'ס' ע'כרי'ס' ו'ל'י'ס' ס'ה מ'ס'וס' ע'ול'ס'ס' א'חמ'ס' ק'ומ'ס'יס' [כ'ס'ק'ת'ן] ו'ל'י'ס' ס'ה כ'ר'כ'וס' ד'ס'י' כ'ס'ק'ת'ן' ס'ס' ס'כ'ר'כ'וס' ס'נ'ד'לו'ת' ס'ל'י'ל' ס'כרי'ן לא ז'כ'י'נו ל'ס'ס' [ר'מני'ן' ס' ס'ס'ס' י'צ'ל' ו'ל'ד' כ'ס'ף כ'ל ל'לו ס'כ'ר'וס' א'ס'ר' ס'כ'כ'ר' ס'ס'ת' ו'מ'י' ס'ל'וס' כ'ל'ר'ן ו'כ'ל'ו א'ורי'ס'ס' ל'ס'כ'יס'ס' ל'מ'ר'ס' ו'כ'ר'וס'ת' ל'ד' א'ס'ר' כ'ל א'ל'ס' מ'ב'ס'יס' ו'א'ס'כ'ור מ'ס'וס' ע'ול'ס'ס' ו'ח'ס' ע'ול' ס'י' על א'ל'ס' ח'י'ז' א'ז' ס'ל'ע'ס'ר' ל'ס'כ'ור מ'ס'וס'ס'ס'ס' א'ל'ל' ס'ל'מ'ת' סמ'ת' ס'י'ת'נו ע'כרי'ס' ל'מ'ס'יס' ול'מ'ל'י' ח'י'ס' כ'ס'יס'ס' ל'ר'יי'ס' ל'נו ל'ס'ס'ת' ס'סמ'נו ל'ק'ל' ע'ול מ'ר'ס' ו'ג'לו'ת' ו'ל'ס'יס' ע'כרי'ס' ל'ל'ק'ר'וס' כ'י' ע'כרי' ס'ס' א'ס'ר' ס'ול'מ'י' א'חמ'ס' מ'ל'י'ן מ'ל'רי'ס' ו'פ'ר'ס'י' ס'כרי' ק'וד'ס' [י'ק'ר'ת' כ'י'ס' מ'י'צ'ל' מ'נז'ל' א'נו ע'כרי'ס' מ'כרי'ס' כ'ס'ס'וס'ת' ס'מ'ור'ס' ו'מ'ס' ו'ע'ש'ה י'ר'ס'ל'ל' א'פ'ס'י' כ'כ'כ' מ'ור' ו'ס'ל'ר' כ'כ'נו ס'ר'ע'ס'וס'ת' וכ'ק'ל'ול'ת' ס'מ'ת' ר'מ'ס' ח'ק'ן א'ל' מ'ס' ע'י'ס'ה ו'ס'מ'ור'ס' א'וס'ס'ת' [כ'ס'י' ס'יס' ק'וד'ס'ס'ס' ו'ס'ה י'כ'ר'י' כ'ס'ל' ו'ל'ינו ר'ול'ס' ל'מ'ר'ר על א'ד'רו'ת' י'ח'ס' ס'כ'וב' א'ס'ר' נ'מ'כ'ר' ל'ה ז'ס'ו ע'וכ'ר' ד' כ'ל י'מ'י' ו'ס'ו'ל' ע'ול' על א'ל'ס'ר' ח'ך ס'ו'ל' י'ס'ר'י' כ'ס'כ'ר' וע'ל ע'כ'ר'וס' או נ'א'ל'מ'ר' ס'ס'ת' לא ל' ע'כ'ר'ת' א'ח' ו'ג'י' כ'ר'ע'ס' ו'ג'ל'מ'ל' ו'כ'ס'ר' ו'כ'ס'ר' ל'ל' ע'כ'ר'ת' א'ח' ו'ג'י' כ'ר'ע'ס' ו'ג'ל'מ'ל' וע'כ'ר' ו'כ'ס'ר' כ'ל א'ס'ר' ל'ע'כ'ר' ע'ול מ'ר'ס' כ'כ'ר' ע'ל א'ל'מ'ר'י'נו י'י'נו מ'מ'ורי'ס'ס' ל'כ'ול'ו ו'ל'ס'כ'לו כ'י' ע'כרי'ס' ס'י'נו ל'כ'ר'ע'ס' כ'ס'ל'מ'ר'ס' ו'ול'ל'נו כ'י' מ'ס'ס' א'ל'ל' ח'ל'לו'ת' ו'ס'ס' ל'ין ז'ס' ע'ול כ'כ'ר' כ'י'ל' ס'מ'ת'ס' ו'ס'מ'ור'ס' א'ס'ר'נו מ'ס' ע'וכ'ר' ח'ק'ר'נו ע'ל ס'ס' ח'ל'ק'ינו מ'ן ס'מ'ע'יס'ס' ו'ס'ס'וס'יס' ס'אל' י'ס'כ'י' כ'י' ס'ר'ע'ס'וס'ת' א'ול'יס' ו'ס'וס'יס' כ'י'ס'יס'ס'ס' כ'י'ס'יס'ס'ס' ס'ר'ע'ס'וס'ת' א'ק'ר'יס' ס'יס'ס' כ'ול'ס' ס'וס'ס' ו'ס'י'נו כ'ס'וק' כ'ל ס'כ'ר'כ'וס'ת' כ'י' א'ח'ן ל'כ'ס' ל'כ' ע'כ'ר' ל'עכ'ר' ס'י' כ'ס'מ'ת'ס' ו'כ'ס'ר' ל'כ' מ'ר'ר כ'ל א'ל'י' י'ח'ל' א'ס'ר' ס'ול'מ'י' א'חמ'ס' מ'ל'י'ן מ'ל'רי'ס' מ'ס'יס'ת' ל'כ'ס' ע'כרי'ס' ו'ס'י' ר'ל'וי' ס'מ'ס'י' ע'כרי'ס' ל'י' א'ל'ל' לא כ'ן א'וכ'ר' ע'כרי' ל'ל'ל' ל'מ'ר'וס' ע'ול'ס' ס'ול'מ'י' א'חמ'ס' ו'א'ס'כ'ור מ'ס'וס'ת' ע'ול'ס'ס' י'י'נו ע'ול מ'ר'ס' לא י'ס'ה ל'כ'ס' ל'ע'ל כ'י' לא סמ'לו ס'מ'ת' ר'ע'ס' ו'ח'ול'ק' א'חמ'ס' ק'ומ'ס'יס'ת'.

ו'ר'נ'ר

כ'כ'ר כ'ס'כ'ר' כ'ס'ק'וס' א'ח'ר [ל'ע'יל כ'ר'יס' ד'ר'ס' ח'י' כ'ס'ת' מ'ק'ל'י'ע' ו'ל'י'ע' ל'ס'יק'ן] כ'ל ז'מן ס'ל'מ'ר' מ'ן ס'ס'כ'ע'יס' קיי'ס' ומ'ל'יס' כ'ל ז'מן ס'יו'ק'ף קיי'ס' כ'י' ע'וכרי'ס' א'ח' כ'י' ו'ל'ל' ס'מ'כ'כו כ'נו'ס' ו'ל'ל' ל'מ'ר'ר מ'ס'יס'ת' כ'י' כ'ר כ'ס'ר' י'זמ'ת' י'וסק' ו'ל' א'ס'ו ו'ל' ס'ר'ר ס'ה'ל' ו'א'חמ'ס' ו'מ'ל'ל' ס'ל'מ'ר' א'חמ'ס' פ'י' כ'ל ז'מן ס'ס'ק'ר'י'ס' ס'ו' ס'יס' לא סמ'ל'ל' ס'ל'מ'ר' א'חמ'ס' כ'י' ס'ו' סמ'ל'ל'ס' א'ל ס'כ'ל'יס' ו'ל'ל' י'ר'לו ס'מ'ל'ל' א'ל א'ח'י'ס' נמ'ל'ל' ס'ל'מ'ר' ו'י'ס'ר'ל' כ'ר'מ'ס' כ'ל ח'ול'ת' ו'כ'ל כ'ר'

* ד'ר'ש ז'ת' א'ן ו'ח'י' כ'י'י'ק' ו'מ'ק'ת'י' [כ'ס'ק'ת'וס' ו'ס'ל'ס' ס'ס'י' ח'ר'ת' מ'ש'ה ס'ח'ק' ס'ח'ס' ל'ח'ס' ל'ל'.

מ'סמ'לו'ת' ו'ס'וק' ו'מ'ס'י' מ'ל'רי'ס' ו'מ'ע'ס'וס'ת'ס'ס' ו'מ'י'ס' ס'פ'ס'ס' ג'רול' ס'י' כ'ן כ'ן כ'י' י'ס'ק' ו'ר'ן א'ס'ר' מ'י'מ'ת' א'י'ש' ד'כ'ל ז'מן ס'ס'י' א'ח'ד' כ'ן ס'כ'ס'יס' קיי'ס' לא נ'כ'ס'לו ס'ס'לו'ס' א'ל' על כ'ר'יס' וע'ל א'ס'ס' ו'מ'ת'ס' כ'י' ס'מ'לו' מ'לו' ל'ס'ת' כ'ל ס'ג'וס'ס' א'ך ס'וק'ק'יס' לא ס'יס'וס'ס' ו'מ'נו ע'ול מ'נ'כ' א'כ'ר'וס'ס' ס'ק'ר'וס'ס' על א'ל'מ'ס' כ'ע'ול ו'מ'ס'ל' כ'כ'ר' ו'ס'ו כ'ס'מ'ס'כ'ר'יס' ל'יו'ק'ף ו'א'ח'י' א'ך כ'ל ז'מן כ'י' י'ס'ק' ס'מ'ס'ר' ל'כ'ס' ל'ע'כ'ר' ד' כ'ל י'ני' כ'י'י' א'ז' מ'כ'ר'ת' ל'כ'ס' ע'כ'רו ס'ס'יס' ו'ל'ל' כ'ס'יע'כ'ר' וע'ל כ'כ'ר' ל'כ'ן ס'מ'ת'ס' י'ס'ק' כ'סמ'נו ע'יי'ס'ס' מ'ס'י' ל'ר'וס' ס'ס'ע'כ'ר' ח'י' ל'מ'ס'ה כ'למ'ר' ס'כרי' ע'ל'יס' ע'ול מ'ר'ס' ו'ח'י' ל'מ'ע'ל'ה ד'מ'ר' ג'נו'ר' ע'ול'יס' ס'ר'ע'כ'ר' ג'לו'ת' כ'ר'כ'ר'ת' סמ'ת' א'ס'ר' לא ע'כ'ר'ת' א'ח' ס'י' כ'סמ'ת' ו'כ'ס'ר' ל'כ'ס' מ'ר'ר כ'ל ו'ע'כ'ר'ת' א'ח' א'י'י'ן כ'י'ל'.

ע'ר'ד

ס'ס' כ'מ'ר'ס' ס'כ'סמ'נו מ'מ'נו כ'ל ל'ר'וס' פ'י' ס'ס'י' ח'י' נ'מ'ת' ו'כ'ר'וס'ת' ו'ל'י'ע'כ' מ'י' ל'ס'ון כ'סמ'נו ע'יי'ס'ס'ס' ו'ל'י'ע'כ' ו'י'ק'ר'כו י'ני' י'ס'ר'ל' ל'מ'ות ו'ל'י'ת' כ'מ'ר'ס' [ל'ק'וס' ס'ס'] מ'ל'ה ס'מ'ת'ה כ'י'ס'ס' מ'ס' ל'ז'ינו כ'ז'ס' כ'ר'כ' א'וכ'י' ר'כ' ו'י'ל' ח'ס'ר' ו'ל'ל' א'ור [א'וכ'י' ז'י' ו'ק'י' פ'ס'ט'ס' ד'מ'ל'ר' ו'ל'ל' א'ור כ'ה'ס' כ'י'ס'ס' ס'אל' ו'כ'ס'ן ס'וס' כ'סמ'ק'ה ס'מ'ר'ס' י'זמ'ת' כ'י'ס'ס' מ'מ'י' ס'מ'ל'ך ו'מ'כ'כ'רו י'ס'ר'ל' כ'כ'ר' ג'ר'ול' ו'ס'ה' ז'י' י'מ'יס' ח'ס'ר' כ'מ'ול'ס' כ'נו ז'י' י'מ'יס' על מ'מ'ן מ'ר'ס' ו'ג'י' י'מ'יס' ס'סמ'ע'נו כ'י'ס'י' א'ס'מ'ר' ס'ס'ק'ל'ו מ'ר'ס' מ'ל'ס'כ'ס' כ'י'ס'י' א'סמ'רו'ת' ו'ל'ס'ר'יס' ס'יס'ת' א'ור'ס' נ'מ'ס'ך א'ז' ז'י' י'ני' ח'ס'ר' כ'י'ס'יס' כ'י' ע'יי' ל'מ'רו' ו'ל'י'ו'ת' ו'ל'ס'כ'ר' ל'י'נו'ת' כ'י'ס'יס' א'ס'ר' א'ס'ר' ס'ר'י'ן מ'ר'ק'ה ו'א'ח'וס' ס'כ'כ'ור ס'מ'ס'כ'רו י'י'נו ח'ס'ר'ך ו'ס'וכ'ר' י'ני' מ'ע'ס'וס'ת' על א'סמ'ר' מ'מ'י' כ'כ'רו על ה'ל'מ'י' ד'כ'מ'י' [א'ס'ע'י' ס'ן] ו'ג'נו'ב'ר' ל'ק'ק'ס' כ'ל י'ני' א'ס'ור'יס' מ'סמ'כ'יס' כ'נו ק'יו'ס' מ'ר'ס' ו'ס'י'נו ו'ג'נו'ב'ר'ך נ'מ'כ'ר' ל'ר'ק'ק' כ'נו'ר' א'ס'ר' ל'ר'ק'ק'ס' ע'ס'ס' כ'ן ד'כ'ס'ר' ח'ול' כ'ס'י'ק' ד'י'ע'י'. נ'מ'ל' מ'מ'י' א'ז' י'ס'כ'יס'ס' כ'ל'מ'ל'ס' ו'ע'וכרי'ס' ס'ס'ס' ומ'ק'ר'יי'ס'ס' כ'ל ס'מ'ר'ס' כ'ול'ס' א'ס'ר' ז'ס' ס'ש'ס' ו'כ'ל ס'ס'ן א'ז' מ'ז' ס'ל'מ'ר' א'ורי'ס'ס' כ'מ'ס'ך ו'ל'ר'וס' ו'ג'י'נו'ת' י'י'נו'ת' ו'ל'י'ע'כ' מ'י'ס' א'ח'י' ל'ין מ'ר'ס' ל'ח'ר' ו'ג'נו'ב'ר' ל'מ'סמ'כ'יס'ס' ל'נו'י'ת' כ'י'ס'יס'ס' כ'י'ס'יס'ס'ס' א'ז' ח'ס'ר' א'ור ל'י' מ'ר'ק'ה. ו'ח'ו' מ'ס'ך ו'ל'ל' א'ור כ'י' כ'מ'ק'וס' ד'י' כ'מ'ס'ך א'ור ל'י' ע'י' מ'סמ'ת' ס'ג'לו'ת' ס'י' כ'ל'ור' מ'ר'ס'ה' א'ל'ל' ע'כ'כ'ו ו'ל'ל' א'ור כ'ס'מ'ס'ס' ו'כ'ן ס'ה' ס'י'נו' ח'ל'מי' כ'מ'מ'ע'ס' א'ור מ'ר'ס' ו'ג'ס' ג'לו'ת' ו'ל'ר'וס' לא ס'ה'ס' י'ע'י'כ' ס'ו' ז'י' י'מ'יס' מ'ס'ך כ'ע'ול'ס' מ'ס'ך ו'ל'ל' א'ור.

ד'ר'ד

כ'נו'ר פ'ר'ע'ס' ס'ל' ל'י'ס'ק' כ'מ'ה י'ני' ע'י' ח'י'י'ך ו'ר'ע'יס' ס'ו' י'ני' ע'י' ח'י'י' ו'ל'ל' ס'י'נו א'ח' י'ני' ע'י' ח'י' א'וכ'ר' כ'י'ס'י' מ'ג'נו'ר'יס'ס'ס' ו'ע'ע'ל' ח'ס'י' מ'י'י' מ'ר'כ'ס' ס'ס'ל'ס'נו ח'י'י'ל' א'ח' י'ס'ק'ר' ע'ל ז'ס' ל'מ'ר' ס'ק'ר'י'ס' א'ל'י' ס'ל'ל'מ'ר' מ'כ'ל ל'כ'ס' ו'ל'מ'ס' מ'ס'ר'ת' כ'ן ל'ע'לל' ס'ו' ח'י'י'ך ס'מ'ס'כ'ר' מ'י'נו'ת' ס'כ'ס'ס'וק'יס' ס'ס'ס' ל'ז' מ'ס'ל'מ'ר' פ'ר'ע'ס' ע'ר' מ'ג'נו'ר'יס'ס' כ'ן י'מ'ע'נו ע'י' ח'י'י'ך כ'י' ז'מ'ק'ן ח'י' ק'י'ס' ס'ג'ס' י'ס'ק'ר' ק'מ'י'י'. ו'ל'ר'ד ל'י'ע'כ' ד'כ'ר' י'ס'ק'ר'ה' ג'מ'ס' ע'ל מ'ס'ל'מ'ת' ס'ל פ'ר'ע'ס' כ'מ'ה י'ני' ע'י' ח'י'י'ך ו'ח'י'ן ז'ס' מ'ר'כ'ר' כ'סמ'ק'ר'. ו'מ'ר' ל'י'ל'ד פ'ר'ע'ס' ס'ל'ל' י'ני' ח'י'י'ך ו'ס'ה' ס'ל'כ'ר' י'ני' מ'ג'נו'ר'י'. א'ל'ל' ו'כ'ן י'ס'ק'ר' כ'סמ'ס'י' כ'ס'ק'וס' כ'י' ס'י'נו'ס' ס'ל'מ'ס' ח'י' כ'ס'ס' ח'י' ג'נו'י' א'ול' ו'ס'וס'ת' ו'ע'ס'ס'ה' כ'ל'לו'ת' ו'ס'ג'ר'ל' א'ח'ן ס'י'נו'ס' ס'ס'ס' ח'י' ס'ס'וס'י' כ'ל ז'ס' ו'יו'ס' ח'ול'ק' ו'ס'ל'ר' ל'ו' ו'מ'מ'ל' ע'כ'ר' ו'ל'ינו' כ'י' כ'כ'ר' מ'ת' ס'ו'ס' ס'ה'ס' ו'ל'ל' י'ס'כ'ר' ע'ור' א'ך מ'ת'